

บทที่ ๒

อังกฤษขยายอำนาจมาทางแหลมมลายูในศตวรรษที่ ๑๘
และเริ่มเกี่ยวข้องกับไทย

ความสำเร็จของชาวสเปนและโปรตุเกสในการค้ากับดินแดนในอเมริกา และทวีปเอเชีย เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งซึ่งส่งเสริมให้นักเดินทางและพ่อค้าชาวอังกฤษ คิดออกไปทำการค้าและแสวงหาโชคลาภในดินแดนโพ้นทะเล เรืออังกฤษเดินทาง ออกมาทางตะวันออกเป็นการทดลองเมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๔ (ค.ศ. ๑๕๙๑) โดยได้รับ พระบรมราชานุญาตจากสมเด็จพระนางเจ้าเอลิซาเบธที่หนึ่ง ระหว่างนี้บริษัท ฮอลันดาหลายบริษัทได้จัดส่งเรือออกมาทำการค้ากับหมู่เกาะอินเดียตะวันออก ได้รับผลสำเร็จงดงามหลายครั้ง ทำให้พ่อค้าอังกฤษกระตือรือร้นที่จะจัดส่งเรือออกมา บาง ใน พ.ศ. ๒๑๔๒ (ค.ศ. ๑๕๙๙) พวกพ่อค้าก็รวมทุนกันจัดส่งเรือมายังอินเดีย ตะวันออก รัฐบาลอังกฤษเล็งเห็นความสำคัญของการค้าทางดินแดนแถบนี้ จึงให้ความสนับสนุนช่วยเหลือตลอดมา และในวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๑๔๓ (ค.ศ. ๑๖๐๐) สมเด็จพระนางเจ้าเอลิซาเบธทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตแก่บริษัท อังกฤษ ให้ทำการค้ากับทวีปเอเชีย บริษัทนั้นมีชื่อว่า "บริษัทพ่อค้าทำการค้ากับอินเดีย ตะวันออก เพื่อเกียรติแห่งประเทศอังกฤษ เพื่อเพิ่มพูนการเดินเรือ และเพื่อส่งเสริม ความก้าวหน้าแห่งการค้า" หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า "บริษัทอินเดียตะวันออก" (East India Company)

การขยายอำนาจของอังกฤษมาทางแหลมมลายู

สำหรับแหลมมลายูนั้น อังกฤษได้รู้จักเป็นครั้งแรก โดยฟรานซิส เดรก (Francis Drake) ได้เดินทางผ่านช่องแคบมะละกา เมื่อครั้งเดินทางรอบโลกใน

พ.ศ. ๒๑๒๒ (ค.ศ. ๑๕๗๙) ครั้นถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๑๓๑ (ค.ศ. ๑๕๘๘) ราล์ฟ ฟิตซ์ (Ralph Fitch) ก็เดินทางจากเมืองหงสาวดีมาถึงมะละกา ในปีเดียวกันนี้ โทมัส คาเวนดิช (Thomas Cavendish) ก็ไปถึงฟิลิปปินส์ และขากลับไคแมนขวา ในวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๑๓๔ เจมส์ แลงคาสเตอร์ (James Lancaster) เดินทางควยชบวนเรือ ๓ ลำ ออกจากเมืองทาพลิมม์ (Plymouth) มาทางตะวันออก ปรากฏว่ามีแต่เรือชื่อ "เอ็ดเวอร์ค โบนาเวเจอร์" (Edward Bonaventure) ซึ่งแลงคาสเตอร์คุมมาเท่านั้นที่ไปถึงเกาะปีนัง (เกาะหมาก) เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๑๓๕ (ค.ศ. ๑๕๙๒) ครั้นบริษัทอินเดียตะวันออกตั้งขึ้นแล้ว แลงคาสเตอร์ก็ได้รับเลือกให้เป็นผู้นำชบวนเรือ ครั้งแรกพร้อมกับเควี นักเดินเรือ (Davies the Navigator) และมาทอดสมอที่ท่าเมืองอักษแจ (Achin) ไทहांสนธิสัญญาการค้ากับเจ้าผู้ครองในปีนั้น

ในระยะแรกของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ บริษัทมีเมืองท่าการค้าหลายแห่งรวมทั้งเมืองบันตัม (Bantam) บนเกาะชวา และเมืองปัตตานีในแหลมมลายู ส่วนเมืองทาเบนกูเลน (Bencoolen) ทางฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตราตรงกันข้ามกับเมืองมะละกา ซึ่งอังกฤษยึดไว้ได้เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๒๗ (ค.ศ. ๑๖๘๔) นั้น ก็ไม่สามารถใช้เป็นอ่าวจอดเรือได้ในระหว่างฤดูลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพัดผ่านชายฝั่งโคโรแมนเดล (Coromandel Coast) ในระหว่างเดือนตุลาคม - มกราคม จึงเป็นเมืองท่าที่ไม่เหมาะสมและเสียค่าใช้จ่ายสูงในการดูแลรักษาด้วย อย่างไรก็ตาม อังกฤษต้องประสบความล้มเหลวเนื่องจากการแข่งขันของพอลคาฮอลันดา ซึ่งตั้งบริษัทอินเดียตะวันออกของตนขึ้นภายหลังอังกฤษเพียง ๒ ปี (พ.ศ. ๒๑๔๕) ควยเหตุนี้ อังกฤษจึงหันไปทุ่มเทความสนใจให้กับประเทศอินเดีย

๑ Winstedt, A History of Malaya, p.140

เจ้าพระยาไทรบุรี เจรจาให้อังกฤษเช่าเกาะปีนังโดยผ่านทางฟรานซิส ไลท์

การที่อังกฤษเข้ามามีอาณานิคมในมลายูนั้น เริ่มต้นด้วยเกาะปีนังเป็นแห่งแรก อาจจะถูกกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการขยายอำนาจของอังกฤษในดินแดนแถบนี้ มี ๓ ประการด้วยกัน คือ ความยินยอมของเจ้าพระยาไทรบุรีซึ่งเป็นเจ้าของเกาะปีนัง เพื่อให้พ้นจากการคุกคามของพวกรัฐใกล้เคียง ตลอดจนจากไทย นโยบายของฟรานซิส ไลท์ (Francis Light) ที่จะขยายจักรวรรดิอังกฤษออกไปให้กว้างขวาง และนโยบายของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษซึ่งประสงค์จะขยายเขตอิทธิพลทางการค้า โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองมะทราสในอินเดีย ภายหลังจึงย้ายมาอยู่ที่กัลกัตตา

สำหรับประการแรก คือเรื่องเจ้าพระยาไทรบุรีนั้น ก็เนื่องมาจากความไม่สงบภายในรัฐมลายูเอง กล่าวคือ ในตอนต้นศตวรรษที่ ๑๘ พวกบูกิส (Bugis) จากเกาะเซเลเบส (Celebes) ซึ่งเป็นเกาะหนึ่งอยู่ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ได้เริ่มเข้าไปมีบทบาทสำคัญในแหลมมลายู ในปี พ.ศ. ๒๒๒๕ (ค.ศ. ๑๗๘๒) พวกบูกิสได้ยึดครองเมืองริโอ (Rho) เมืองหลวงของยะโฮร์ (Johore) และมีอิทธิพลเหนือสุลต่านผู้ครองรัฐนั้น ครั้นต่อมาก็ได้ขยายอำนาจเข้าไปในรัฐปะหัง (Pahang) เซลังงอร์ (Selangore) และเประ (Perak) ชักชวนการค้าของชาวฮอลันดาในเมืองมะละกา ตลอดจนพ่อค้าชาวยุโรปอื่น ๆ ก่อนปี พ.ศ. ๒๓๑๓ (ค.ศ. ๑๗๗๐) นั้น พวกบูกิสก็เข้าเกี่ยวข้องกับไทรบุรี ได้เข้าแทรกแซงในสงครามกลางเมืองแย่งชิงความเป็นใหญ่ภายในรัฐ ผลที่สุดฝ่ายที่ได้รับการสนับสนุนจากบูกิสได้ชัยชนะ สุลต่านที่ขึ้นครอง (เขาใจวาเป็นเจ้าพระยาไทรอับดุลละ โมกกรมชะ) จึงต้องจ่ายเงินให้เป็นการตอบแทน ซึ่งก็ได้ผ่อนใช้เป็นงวด ๆ ไป ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๓๑๓ สุลต่านก็ไม่ยอมจ่ายเงินให้อีก รายาหะยี (Haji) ของพวกบูกิสจึงเข้าโจมตีเมืองไทรบุรี และทำลายเมืองหลวงเสีย จนเจ้าพระยาไทรต้องหนีเข้าไปอยู่ในรัฐใกล้เคียง (ปัจจุบันคือรัฐปัลลิส) ในระยะนี้เองที่ฟรานซิส ไลท์ ข้ามมาจาก

เมืองอัครแจ เพื่อมาตรวจหาสถานที่ ๆ เหมาะสมทางการค้าในไทรบุรีและดินแดนใกล้เคียง ไค้เจรจากับเจ้าพระยาไทรบุรี ซึ่งกำลังเตรียมจะยกเกาะปีนังของตนให้แกมหาอำนาจยุโรปชาติหนึ่งชาติใดเขาเป็นเมืองท่าการค้า โดยหวังจะขอความช่วยเหลือเพื่อต่อต้านการโจมตีจากรัฐใกล้เคียง รวมทั้งไทยซึ่งเวลานั้นกำลังพัวพันอยู่กับการสงครามกับพม่า ศัตรูซึ่งกำลังคุกคามไทรบุรีขณะนั้น คือพวกบุกิสันเอง^๑ เจ้าพระยาไทรจึงยื่นคำให้บริษัทเขาเกาะปีนังโดยมีขอเมฆา บริษัทจะคงส่งกำลังมาช่วยในกรณีที่ไทรบุรีถูกรุกราน อนึ่ง เกาะปีนังซึ่งอยู่ห่างจากดินแดนกินใหญ่เพียงทะเลแคบ ๆ ก็น้อย ในเวลานั้นก็ไม่มีมีความสำคัญสำหรับไทรบุรีเลยแม้แต่ในทางเศรษฐกิจ เพราะเป็นเกาะขนาดเล็ก มีพื้นที่ประมาณ ๑๐๐ ตารางไมล์เศษ และมีชาวพื้นเมืองอาศัยอยู่เพียงเล็กน้อย

ส่วนฟรานซิส ไลต์ เป็นผู้มีความสำคัญที่สุดในการก่อตั้งอาณานิคมของอังกฤษบนแหลมมลายู ไลต์เป็นชาวอังกฤษเกิดที่เมืองคาลลิงโฮ (Dallingho) ในซัพฟอล์ก (Suffolk) เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๕๓ (ค.ศ. ๑๗๑๐) ชีวิตประวัติดั้งเดิมค่อนข้างมีคณน ปรากฏว่าเขาได้รับการเลี้ยงดูจากญาติ ๒ คน ชื่อ แมรี ไลต์ (Mary Light) และวิลเลียม เนกัส (William Negus) บุตรชายของพันเอกฟรานซิส เนกัส (Colonel Francis Negus) ซึ่งดำรงตำแหน่งสูงในราชสำนักพระเจ้าจอร์จที่ ๑ (George 1) ไลต์ได้รับการศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนวูลบริดจ์ (Woolbridge Grammar School) ต่อมาย้ายไปเป็นทหารเรือประจำเรืออาร์โรแกนต (Arrogant) เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๐๔ (ค.ศ. ๑๗๖๑) ๔ ปีต่อมา ก็ลาออก และเดินทางโดยเรือไคลฟ (Clive) ไปทางตะวันออก ถึงเมืองกัลกัตตา ในปี พ.ศ. ๒๓๐๘ (ค.ศ. ๑๗๖๕) และได้ควบคุมเรือสินค้าของบริษัทจอร์แดน ซัลลิแวน และ เจอ ซูซา (Jourdain, Sullivan and De Souza) เดินทางระหว่าง

^๑ Brian Harrison, South East Asia, A Short History. (London: Macmillan & Co., 1957) pp.152-153

อินทีย ไทยคอนไตและป็นัง ในไม้ช้าเขาก็คุ้นเคยกับเจ้าเมืองภูเก็ท (กลาง หรือที่ฝรั่งเรียก Ujong Salang หรือ (Junk Ceylon) ทั้งยังสามารถพูดภาษาไทยและมลายูได้ดี^๑ นักเขียนสมัยนั้นได้บันทึกว่า ไลต์ได้รับแต่งตั้งจากเจ้าพระยาไทรบุรีใหม่ตำแหน่งเป็น "เทวราชา" ได้รับความนับถืออย่างสูงจากชาวมลายู^๒

ยิ่งกว่านั้น ยังปรากฏว่าไลต์ชอบพอสนิทสนมกับราชสำนักไทยเป็นอย่างที่จนถึงกับหาป็นเข้ามาถวายสมเ็จพระเจ้าตากสิน กรุงธนบุรี ดังปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารว่า "อนึ่ง ในเดือนสิบ (พ.ศ. ๒๓๑๘) นั้น กะปิตันเหล็กอังกฤษ เจ้าเมืองเกาะหมาก ส่งป็นนกลสืบเข้ามาถวายพันสี่ร้อยบอก กับสิ่งของเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ^๓ กะปิตันเหล็กผู้นี้เข้าใจว่า ก็คือกัปตันเล็ก หรือฟรานซิส ไลต์นั่นเอง เพราะเวลานั้นไลต์ได้มาทำการค้าขายอยู่ที่เกาะป็นังกับเกาะกลาง ส่วนที่ว่าใน พ.ศ. ๒๓๑๘ (ค.ศ. ๑๗๗๖) เขาได้เป็นเจ้าเมืองเกาะหมากแล้วนั้น ราชสำนักไทยอาจเข้าใจผิดไปเอง หรือมิฉะนั้นก็อาจเป็นถอยคำอวดอ้างจากพรรคพวกของไลต์ต่อราชสำนักไทยก็ได้^๔ อย่างไรก็ตาม ไลต์ก็คงจะได้ความดีความชอบในครั้งนั้นแล้ว เพราะประจวบกับเวลาที่ไทยกำลังต้องการป็นสุรบกับพม่าอยู่พอดี มา

^๑ Donald Davies, Old Penang (Singapore: The Straits Times Press Ltd., 1956) pp. 1-2

^๒ H.P. Clodd, Malay's First British Pioneer, The Life of Francis Light. (London: Luzac & Co., 1948) p.6

^๓ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๒ ตอน ๒, หน้า ๑๘๓

^๔ K. Sukhabanij, Francis Light. (In Papers on Malayan History, Singapore: Journal of South East Asian History, 1962) p.2

ในสมัยรัตนโกสินทร์ โสภณโกศลได้ส่งปืนและคาบประคับพลอยเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพะพุทธยอดฟ้า ฯ จนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นขุนนางตำแหน่ง "พระยาราชกัปตัน" ดังปรากฏในพระราชปรารภของต้นประกาศพระราชทานบรรดาศักดิ์แกพอลคาตางประเทศลงวันพฤหัสบดี เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำ ปีเถาะ นพศก พ.ศ. ๒๔๑๐ ว่า "ธรรมเนียมในกรุงเทพมหานคร เมื่อชนชาวต่างประเทศมีความสวามิภักดิ์ ใ้รับพระช่วยชวนชววยในราชการแผ่นดินก็ดี หรือถวายสิ่งของมีราคา ท่องพระราชอัชฌาศัยพระเจ้าแผ่นดินสยามก็ดี นับว่าเป็นผู้มีใจชอบแล้ว ย่อมได้รับพระราชทานตำแหน่ง ตั้งเป็นผู้มียศบรรดาศักดิ์ฝ่ายสยามเป็นแบบอย่าง มา คือเมื่อในแผ่นดินซึ่งเป็นปฐมรัชกาลที่ ๑ ในพระบรมราชวงศ์ กัปตันแอฟ โสภณ เป็นผู้มาขอเช่าที่เมืองป็นัง เกาะหมากให้อิสตอินเดียนกับป็นอังกฤษในเวลานั้น ได้ถวายคาบประคับพลอย ๑ ปืนบอก ๑ เป็นเครื่องเงิน เป็นของที่มีราคา พระบาทสมเด็จพะเจ้าแผ่นดินสยามทรงรับไว้เป็นพระแสง และของอื่น ๆ มีราคามากก็ ถวายไว้หลายสิ่ง พระบาทสมเด็จพะเจ้ากรุงสยามในรัชกาลเป็นปฐม โปรดตั้ง ให้เป็นขุนนาง มียศฝ่ายสยามว่า พระยาราชกัปตันนาย ๑"^๑

ในปี พ.ศ. ๒๓๑๔ (ค.ศ. ๑๗๗๑) โสภณโกศลเสนอไปยังสำนักงานของเขาที่เมืองมัทราส ในจดหมายลงวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๑๔ เล่าถึงการที่เจ้าพระยาไทรบุรีจะให้เขาทำเรือ ป้อม และชายทะเลทั้งหมดจนถึงป็นัง โดยมีข้อแม้ว่าอังกฤษจะตองให้ความช่วยเหลือในการต่อต้านศัตรู เจ้าเมืองไทรบุรีมีสิทธิผูกขาดการค้า และยินดีจะให้อังกฤษมีส่วนควย โดยโคโยบอกบักขอเสนอของฮอลันดาที่จะช่วยไทรบุรีไป โสภณโกศลได้ยื่นคำขอถึงคุณคางองคินแดนแห่งนี้ ซึ่งจะสามารถกำจัดอิทธิพลของพวกฮอลันดา ฝรั่งเศส ตลอดจนชาวยุโรปอื่น ๆ ได้ ถ้าเพียงแต่จะสงทหารซีปอย

^๑ พระบาทสมเด็จพะจอมเกล้า ฯ ชุมนุมพระบรมราชาธิบาย ภาคที่ ๒ หมวดราชประเพณีโบราณ (พระนคร: ร.พ. พระจันทร์, ๒๔๗๓) หน้า ๒๗

(Sepoys) ของอังกฤษไปช่วยต่อสู้กับพวกบูกิส จากเซลังงอร์ อังกฤษก็จะไฉไล
 ประโยชน์ทางการค้าอย่างเต็มที่ นอกจากนั้น ไลต์ยังแนะนำ "ข้าพเจ้าต้องขอบอก
 แก่ท่านว่า ถ้าท่านไม่ฉวยประโยชน์เอาจากข้อเสนอนี้ มันก็จะตกเป็นของฮอลันดาไป
 และข้าพเจ้าขอให้ท่านพิจารณาว่า ถ้าฮอลันดาได้ครอบครองดินแดนนี้ ฮอลันดาจะ
 ไม่กั้นอังกฤษออกไปจากการค้าในช่องแคบเทียวหรือ"^๑ ต่อมาในจดหมายลงวันที่
 ๒๕ พฤศจิกายน ปีเดียวกันนั้น ไลต์ก็ย้ำมาอีกว่า พวกฮอลันดาได้นำทหารซีปอย ปืน
 และอาวุธบุหฆภัณฑ์ ตลอดจนจุดหมายและของขวัญจากชาห์หลวงไปให้เจ้าเมืองไทรบุรี
 ขอตั้งโรงค้า และเสนอจะให้ทหารซีปอย ๓๐๐ คน ทั้งจะช่วยในการซ่อมแซมเรือ
 และปืน ซึ่งถูกพวกบูกิสจากเซลังงอร์ยึดไป แต่เจ้าเมืองไทรบุรีปฏิเสธ อ้างว่าได้
 รับปากให้อังกฤษเช่าหาเรือ และชายฝั่งทั้งหมดเสียแล้ว และไม่อาจยอมรับชาติ
 ยุโรปอื่น ๆ ได้ ทั้งนี้ โดยปราศจากการรู้เห็นของอังกฤษ^๒

ในเวลาเดียวกันนี้ ไลต์ก็เขียนไปถึงวอร์เรน เฮสติงส์ (Warren
 Hastings) ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดีย แนะนำเมืองปีนังในฐานะเป็น
 "คลังแสงอันสะดวกสำหรับการค้าทางตะวันออก"^๓ และกล่าวว่า ถ้าไทยทำลาย
 เมืองไทรบุรีเสีย ก็จะทำให้อังกฤษขาดเสบียงอาหาร (ควยทองขนส่งมาจากเมือง

^๑ Winstedt, A History of Malaya, p.173 "I must beg leave to
 acquaint you gentlemen that if you do not take advantage of this
 offer it will be given to the Dutch, and I refer to Your consideration
 whether the Dutch possessing this part may not exclude the English
 entirely from trading in the Straits."

^๒ Arnold Wright and Thomas H. Reid, The Malay Peninsula.
 (London: Fisher Unwin, 1913) pp.56-57

^๓ Clodd, p.6 "...a *highly* convenient magazine for the Eastern trade."

นั้น) ทั้งจะทำให้อังกฤษต้องเข้าไปพัวพันในการสงครามป้องกันตนเองด้วย แต่ถ้า
 ตัดสินใจจะให้ความอารักขาแก่ไทรบุรี การป้องกันเมืองนั้นก็ทำได้โดยง่าย เพียง
 แต่อาหารที่ป้อนประมาณ ๒ - ๓ กอง และอาวุธจำนวนเล็กน้อยก็เพียงพอแล้ว
 เพราะทหารไทยนั้น แม่นจะกล้าเกรงขามเพียงใด แต่ก็ไม่น่าหวาดกลัวในสนามรบ
 เลย^๑

อย่างไรก็ตาม ไม่มีใครสนใจกับแผนการณ์ของโลคต์จริงจังกนัก จนกระทั่ง
 ทางมหาสารได้รับคำสั่งจากสำนักงานใหญ่ในกรุงลอนดอน ให้เปิดการเจรจาหาที่ตั้ง
 สถานีการค้าที่เมืองอัครเจ จึงได้ตัดสินใจว่าจะสอบสวนเกี่ยวกับสถานะการค้า ไม่
 เพียงแต่ในอัครเจเท่านั้น แต่รวมไปถึงเมืองไทรบุรี และช่องแคบใกล้เคียงกันด้วย

ในต้นปี พ.ศ. ๒๓๑๕ (ค.ศ. ๑๘๗๒) คณะกรรมการบริษัทอินเดียตะวันออก
 เขียนจดหมายไปตามเรื่องราวยังบริษัทมหาสารซึ่งโลคต์ทำงานอยู่ ได้รับคำตอบว่า
 ที่นั้นไม่เพียงแต่จะมีอนาคตทางการค้าและเงินดีเท่านั้น แต่ยังเป็นโอกาสอันวิเศษ
 ที่ควรตั้งถิ่นฐาน ทั้งยังได้อ้างจดหมายของโลคต์คนหนึ่งว่า "ข้าพเจ้าขอรองมิให้ท่าน
 ปล่อยให้โอกาสอันดีในอันที่จะยึดที่มั่นบนฝั่งทะเลนี้...."^๒ คณะกรรมการบริษัทรู้สึก
 พอใจในคำบอกเล่านี้ จึงแจ้งข่าวไปยังสำนักงานใหญ่ ณ กรุงลอนดอนตอนเสนอให้
 ใช้เมืองไทรบุรีเป็นเมืองท่าแทนเมืองอัครเจ โดยอ้างว่าเหมาะสมทางการค้ากับจีน
 ด้วยเหตุนี้ บริษัทจึงส่งนายเอ็ดเวิร์ด มงคตัน (Edward Monckton) เป็นทูต
 ไปเจรจากับเจ้าพระยาไทรบุรีในปีนั้น ฝ่ายอังกฤษเรียกกองทหารเรือทั้งหมด ตลอดจน
 จันทิณเพื่อตั้งป้อม และเจ้าพระยาไทรบุรีต้องสัญญาว่าจะซื้อสินค้าในราคาที่กำหนด

^๑ Arnold Wright, Twentieth Century Impression of Siam, p.52

^๒ Brian Harrison, p.153 "I beg of you not to let this noble opportunity slip of getting footing upon this coast,...."

ไว้เป็นจำนวนแน่นอนทุกปีจากอังกฤษ แต่เนื่องจากนโยบายของบริษัทอินเดีย
ตะวันออกในระยะแรกนี้ ยึดมั่นในหลักการหลีกเลี่ยงไม่ข้องเกี่ยวกับทางการ เมือง
โดยจะให้ความคุ้มครองแก่เฉพาะที่ตั้งของอังกฤษเท่านั้น มิได้ปรารถนาจะทำสัญญา
รวมรุกและรบกับไทรบุรี ซึ่งเป็นการขัดกับนโยบายของเจ้าพระยาไทร ที่จะยอม
แลกดินแดนกับความช่วยเหลือทางทหาร เท่านั้น เมื่อเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า จะไม่ได้
รับสิ่งที่ตนต้องการ เจ้าพระยาไทรก็ปฏิเสธการให้เขาเกาะปีนัง โดยอ้างเหตุผล
ซึ่งนายมองคัตตันไครายงานไปยังบริษัทอินเดียตะวันออกว่า "...เจ้าเมืองไทรบุรี
ได้บอกกับข้าพเจ้าว่า เขาไม่อาจช่วยเหลืออะไรได้ ควบคู่เราทั้งสองฝ่ายต่างก็อยู่
ใต้อำนาจของข้าพเจ้ามีสิทธิที่จะไม่ขัดคำสั่งของเจ้านายของข้าพเจ้า ส่วนเขาก็มีสิทธิ
ที่จะไม่ขัดคำสั่งเจ้านายของเขาเช่นกัน เพราะพระเจ้าแผ่นดินสยามได้สั่งห้ามเขา
ไว้ มิให้อนุญาตให้ชาติยุโรปชาติใดตั้งหลักแหล่งในอาณาจักรของเขา แต่โดยเหตุที่
พระเจ้าแผ่นดินสยามกำลังทำสงครามอยู่ในปัจจุบัน และไม่สามารถช่วยเหลือเขาได้
เขาก็ควรจะต้องเป็นขออย่างอย่างก็สำหรับอนุญาตให้ชาติยุโรปชาติใดที่จะช่วยเหลือ
เขาได้มาตั้งถิ่นฐาน"^๑ ดังนั้น คณะทูตจึงควาน้ำเหล็กกลับมา การเดินทางไปเจรจากับ
เมืองรีโอ เมืองอักแจ และเมืองครังกาบู ก็ไม่ประสบผลเช่นเดียวกัน

เรื่องราวได้เจียบหายไปพักหนึ่ง ระหว่างนั้น ไลต์ก็ยังคงทำการค้าต่อไปใน
แหลมมลายู โดยเดินทางไปมาระหว่างเกาะถลาง ไทรบุรี และปีนังเสมอ ๆ การที่

^๑ H.P. Clodd, p.20.

"... he told me he could not help it, that we were both under orders, that I was in the right not to disobey mine, neither could he disobey his for that the King of Siam had forbidden him, ever to let any Europeans settle in his Kingdom, but as the King of Siam was now at war and could not assist him, he should have a very good excuse for letting any Europeans settle that would assist him."

โลคได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าตาก (สิน) กรุงธนบุรีในครั้งก่อนนั้น ก็ทำให้พระองค์ทรงแสดงความปรารถนาจะสร้างสัมพันธไมตรีอันดีกับบริษัทอังกฤษเพื่อส่งเสริมการค้า และตรัสว่าจะยกทัพไปตีเมืองมะริด ถ้าตีได้ก็จะยกให้อังกฤษ^๑ แต่ความคิดนี้เป็นอันล้มเหลวลงในภายหลัง เพราะไทยไม่สามารถตีเมืองนั้นได้ ดังนั้น โลคจึงเปลี่ยนแผนการที่จะเอาเมืองภูเก็ตหรือถลางแทน แต่เอสติงคั้นสนใจอยู่กับการส่งเสริมอินเดียให้เป็นจักรวรรดิ ไม่มีเวลาพอที่จะหันมาสนใจกับการค้าหรือการเมืองในมลายู จึงมิได้ดำเนินการแต่ประการใด

ในปี พ.ศ. ๒๓๒๓ (ค.ศ. ๑๗๘๐) โลคเดินทางไปที่กัลกัตตา เพื่อเสนอโครงการให้ยึดเมืองถลาง โดยแนะนำเป็นท่าเรือที่ดีและมีแร่ดีบุกมาก เขาเชื่อว่า จะกระทำการสำเร็จได้โดยง่าย เพราะคนมีอิทธิพลมากในเมืองนั้น เอสติงคเห็นชอบด้วย และได้ออกทุนส่วนตัวให้โลคมาตั้งรักษาเมืองถลาง^๒ แต่พอดีเกิดสงครามเสียก่อนในยุโรป ระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส และฮอลันดา อันสืบเนื่องมาจากสงครามประกาศอิสรภาพอเมริกันเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๕ (ค.ศ. ๑๗๗๒) อังกฤษต้องเสียอาณานิคมในอเมริกาไป เพราะผลของสงครามนี้ แต่ก็ไต่ครองความเป็นมหาอำนาจทางเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากฮอลันดาต้องเสียสิทธิผูกขาดการค้าของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อังกฤษจึงเริ่มหันมาสนใจกับการค้าในดินแดนแถบนี้มากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕, คัดจาก จดหมายของโลคไปที่กัลกัตตา ลงวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๓๒๐ (ค.ศ. ๑๗๗๗)

^๒ ก็ อยู่โพธิ์, ประวัติศาสตร์การค้าเสียดินแดนสยามในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ๔ ครั้ง, หน้า ๘๒

^๓ Harrison, p.156

สงครามคราวนี้ เป็นเหตุให้การค้าในอ่าวเบงกอลไม่ปลอดภัย และทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องหาสถานับนฝั่งอ่าว เพื่อเป็นที่พักและซ่อมแซมเรือสินค้าในฤดูลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อนึ่ง กิจการของบริษัทอินเดียตะวันออกได้ขยายตัวกว้างขวางยิ่งขึ้น มีการค้าใหญ่กับจีน ฉะนั้น จุดประสงค์อันดับแรกคือการแสวงหาที่พักจอดเรือที่ดี สำหรับเติมเสบียงกุ้ง เชื้อเพลิง และซ่อมแซมเรือซึ่งเดินระหว่างเมืองบอมเบย์ มัทราส และกวางตุ้ง แรกก่อนนั้นเรือที่เดินอยู่ในเส้นทางแถบนี้ต้องใช้เมืองท่าบอมเบย์ มะริค หรือเมืองท่าของเจมลาญที่อัคแจ ฉะนั้น กองอาศัยเมืองทามะละกาของฮอลันดา ซึ่งเรียกเก็บภาษีอย่างแรง ครั้นเกิดสงครามกับฮอลันดาในเวลาต่อมา การค้าของอังกฤษยิ่งลำบากมากขึ้น จะหันไปใช้เมืองท่าของชาวพื้นเมืองก็ต้องขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ภายในรัฐ นอกจากนี้ บริษัทยังปรารถนาจะฟื้นฟูการค้าเครื่องเทศ ซึ่งเคยรุ่งเรืองมาแต่ก่อน แต่ได้ถูกฮอลันดากักกันจนต้องเลิกกันไป ยิ่งกว่านั้นพื้นฐานะของบริษัทยังเปลี่ยนแปลง จากที่เคยทำการค้าอย่างเกี่ยวกลายเป็นควบคุมอำนาจทางการเมืองอีกด้วย สถานที่ตั้งของบริษัทในอินเดียค่อนข้างอันตราย เนื่องจากอยู่โดดเดี่ยวและไม่ได้รับการปรับปรุงให้เข้มแข็งพอที่จะป้องกัน การโจมตีจากศัตรูภายนอก ระยะระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคมอันเป็นฤดูมรสุมนี้ สภาพของสถานีการค้าของบริษัทเปิดช่องให้สำหรับการโจมตีจากยุโรปหรือจากประเทศทางตะวันออก และกองทัพอังกฤษก็ไม่อาจจะให้ความช่วยเหลือได้ทันทางที่ เพราะฉะนั้น สิ่งที่จะต้องกระทำอย่างรีบด่วนคือการแสวงหาที่ตั้งฐานทัพเรือเพื่อรักษาน่านน้ำในอ่าวเบงกอลและมลายู และเพื่อหยุดยั้งอำนาจของฮอลันดาในแหลมมลายู แต่อังกฤษหาเมืองท่าในแถบนี้ไม่ได้ จึงหันไปสนใจในฝั่งตะวันตกของพม่า ไทย และฝั่งทะเลตอนเหนือของสุมาตรา เมืองท่าเบนกูเลนก็อยู่ไกลเกินกว่าที่จะเป็นศูนย์กลางการค้า นอกจากนี้ยังพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า เป็นดินแดนที่ไม่สู้จะมีประโยชน์นักสำหรับบริษัท จากความจำเป็นหลายประการดังกล่าวแล้ว บังคับให้

อังกฤษต้องหันกลับมาสนใจในแผนการของไลต์^๑

นโยบายของอังกฤษในแหลมมลายูสมัยแรก

ในปี พ.ศ. ๒๓๓๗ (ค.ศ. ๑๗๙๔) บริษัทไคส์คอดะทุดอนมี นายคินลอค (Kinlock) เป็นหัวหน้า ไปยังเมืองรีโอและอักแจ ปรากฏว่าที่เมืองอักแจการเจรจาตกลงล้มเหลว เพราะชาวพื้นเมืองไม่ชอบนายคินลอค ส่วนที่รีโอนั้น พวกฮอลันดาซึ่งได้ขับไลพวกบูกิสออกไปได้เข้าคุมอำนาจในเมือง อังกฤษจึงประสบความสำเร็จทั้ง ๒ ทาง ในขณะที่คณะทูตเดินทางกลับ ไลต์ยังเฝ้าอยู่ที่เมืองกัลกัตตา จึงเห็นเป็นโอกาสที่จะเสนอเรื่องป็นิ่งอีก และในจดหมายลงวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๓๘ (ค.ศ. ๑๗๙๖) เขาชี้ให้เห็นว่าฮอลันดากำลังมีแผนการขยายอำนาจ และจะกันอังกฤษออกไปจากการค้าทางตะวันออก เขาอาจหาได้เห็นจดหมายของรัฐบาลฮอลันดา ที่มีไปถึงผู้ลต่านเมืองรีโอและเซลังงอร์ สั่งห้ามมิให้ติดต่อกับอังกฤษ^๒ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่รีบฉวยโอกาสนี้ไว้แล้ว คอไปอังกฤษจะลำบาก เมืองท่าที่เหลือให้เลือกเวลานี้ ก็มีเพียงเกาะกลาง อักแจ และไทรบุรี เท่านั้น เมื่อไปทำการไม่สำเร็จที่เมืองอักแจแล้ว จึงคงเหลือแต่เกาะกลางและไทรบุรี ส่วนเกาะกลางนั้นถ้ายึดไว้ก็ต้องใช้เวลา ๖ ถึง ๗ ปีในการปราบที่หักล้างทางพงปลูกพืชที่จะอาศัยเป็นเสบียงของกองทัพ ถึงแม้ว่าจะร่ำรวยด้วยดินบุกและคินคี้ก็ตาม ดังนั้นจึงยังคงเหลือแต่เมืองไทรบุรี ซึ่งไลต์กล่าวหาว่า เขาได้ทำความตกลงกับเจ้าพระยาไทรบุรีไว้แล้ว เจ้าพระยาไทรบุรีก็จะยกเกาะป็นิ่งให้ พร้อมกับนั้นก็เสนอหนังสือตกลง

^๑ Winstedt, A History of Malaya, p.174

^๒ Wrigth and Reid, The Malay Peninsula, p.69

ของเจ้าเมืองไทรบุรีมาด้วย ซึ่งมีข้อความสำคัญว่า เหตุผลที่ยกเกาะปีนังให้อังกฤษ เขา ก็เพราะหวังความช่วยเหลือจากอังกฤษช่วยต่อต้านศัตรู ซึ่ง ไลต์ก็ไต่ถามเข้ามา ด้วยว่า "... ขอนี้เป็นเหตุผลประการสำคัญ และดูเหมือนจะเป็นเหตุเดียวที่ว่า ทำไมเจ้าเมืองไทรบุรีจึงปรารถนาจะเป็นพันธมิตรกับบริษัท...."๑ เจ้าพระยา ไทรบุรี เรียกกรองเงินรายปี ๆ ละ \$ ๓๐,๐๐๐ ทดแทนการที่ทองเสียสิทธิผูกขาดการค้าเงินและคีนุกไป

ทางอังกฤษเวลานั้น เซอร์ จอห์น แมคเฟอร์สัน (Sir John Macpherson) เป็นผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดีย ได้ตกลงยอมรับหลักการของเจ้าพระยา ไทรบุรี แต่สำหรับข้อที่ว่าอังกฤษจะตองให้ความคุ้มครอง เมื่อศัตรูจากทิศตะวันออก ตะวันตก หรือจากแผ่นดินภายในมาโจมตีไทรบุรี โดยบริษัทจะตองออกค่าใช้จ่ายในการรบเองนั้น^๒ ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดียแสดงความเห็นมาในจดหมาย ถึงไลต์ว่า "... อยากรู้ก็ตาม การให้ความคุ้มครองนี้ ไม่อาจจะกระทำได้โดยปราศจากการเข้าไปพิพาทกับพม่าหรือสยาม ซึ่งฝ่ายหลังเป็นฝ่ายที่มีอำนาจมากที่สุด^๓ เพราะ ฉะนั้นจึงตกลงกันว่าจะยึดเอาปีนังไว้ และใช้นโยบายหลักเดียวกับเจ้าเมืองไทรบุรี โดยจะประวิงเวลาการตกลงอย่างเป็นทางการออกไป ด้วยเหตุนี้ สำหรับข้อที่จะตอง

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖ "...This article comprehends the principal and almost only reason why the King wishes an alliance with the Honourable company,...."

^๒ Winstedt, A History of Malaya, p.174-5

^๓ Sir Frank Swettenham, British Malaya, (London: George Allen & Unwin Ltd., 1955) p.41, "...This Protection, however, cannot be effectually given without involving us in disputes with the Burmans or Siamese, the latter of whom are the most powerful."

ป้องกันศัตรูให้ไทรบุรี อังกฤษจึงตอบไปแต่เพียงว่า "รัฐบาลนี้จะเก็บเรือรบไว้
ลำหนึ่ง สำหรับรักษาเกาะปีนังและฝั่งทะเลใกล้เคียง ซึ่งเป็นของเจ้าเมืองไทร
บุรี"^๑

ส่วนในข้อที่ว่าอังกฤษจะต้องจ่ายเงินทดแทนให้ นั้น "ผู้สำเร็จราชการอังกฤษ
ในสภา ในนามของบริษัทอินเดียตะวันออก จะคอยดูแลมิให้การตั้งถิ่นฐานของอังกฤษ
บนเกาะปีนัง นำความกระทบกระเทือนมาสู่เจ้าเมืองไทรบุรี"^๒ และข้อที่อังกฤษ
จะต้องช่วยเหลือเจ้าเมืองไทรบุรีถ้ามีการรุกรานจากศัตรูภายในแผ่นดินใหญ่ ฝ่าย
อังกฤษได้ตอบว่า "ในข้อนี้ จะต้องรายงานเพื่อขอรับทราบคำสั่งจากบริษัทอินเดีย
ตะวันออก รวมทั้งคำขอรองของเจ้าเมืองไทรบุรีบางส่วน ซึ่งไม่สามารถอนุโลมตาม
ได้ ก่อนที่จะได้รับความเห็นชอบจากบริษัท"^๓ สำหรับข้อนี้อังกฤษต้องปฏิบัติเพื่อให้
สอดคล้องกับกฎหมายของ Pitt (Pitt's Act) ณะบปี พ.ศ. ๒๓๒๗ (ค.ศ.

^๑ State Papers of the Kingdom of Siam, (London: William
Ridgway, 1886) p.219 "...This government will always keep an armed
vessel stationed to guard the Island of Penang, and The coast
adjacent, belonging to the King of Quedah."

^๒ เรื่องเดียวกัน, "The Governor-General in Council, on the part
of the English East India Company, will take care that The King of
Quedah shall not be a sufferer by an English settlement being formed
on the Island of Penang."

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๐ "This Article will be referred for
the orders of the English East India Company, together with such
parts of the King of Quedah's requests as cannot be complied with,
Previous to their consent being obtained."

๑๗๕๔) กล่าวคือ บริษัทต้องแจ้งให้รัฐบาลอังกฤษทราบถึงข้อตกลงต่าง ๆ อันจะนำไปสู่การสงคราม เพราะ (หลังจากเสียด่านนิคมอเมริกาไปแล้ว) "...โครงการเกี่ยวกับการปราบปรามและการขยายอาณานิคมนั้น 'เป็น' การขัดกับความต้องการเกียรติศักดิ์ และนโยบายของชาติ"^๑

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าอังกฤษไม่พยายามผูกมัดตนเองกับไทรบุรีเลย แม้จะได้คำรับประกันจากไลต์แล้วก็ตาม แต่คำตอบของบริษัทดังกล่าวก็ยังผลให้เจ้าพระยาไทรบุรีผิดหวัง และตั้งเลศอกการให้เขาเมืองป็นัง อย่างไรก็ตาม การที่บริษัทมิได้เล็งเล็งความตั้งใจในอันที่จะตั้งหลักแหล่ง ณ ที่นั้น ทำให้เจ้าพระยาไทรบุรีตลอดจนมุขมนตรีเชื่อว่า การที่ต้องรายงานไปยังลอนดอนนั้นเป็นเพียงการกระทำเพื่อให้ถูกต้องเป็นทางการ และคงจะไม่มีข้อขัดข้องอันใด จึงยอมให้เขาเกาะป็นังโดยดี ไลต์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำเนินการรับมอบเกาะนี้ ในวันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๗๘๒)^๒ เขาก็เดินทางออกจากกัลกัตตา มาถึงไทรบุรีในวันที่ ๒๕ มิถุนายน เขาพบเจ้าพระยาไทรบุรีเป็นทางการเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม มีการลงนามในสนธิสัญญา เขาเกาะป็นังในวันนั้น ไลต์ได้ทราบจากพวกไทรบุรีว่า ขณะนั้นไทยกำลังรบติดพันอยู่กับพม่า และเจ้าพระยาไทรบุรีก็เกรงวาทนอาจทองเขาเกี่ยวของช่วยเหลือควย

ในบ่ายวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ไลต์แล่นเรือออกจากเมืองไทรบุรี และได้ทำพิธีชักธงอังกฤษขึ้นสู่ยอดเสาเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๒๕ เรียกชื่อใหม่เป็น เกาะปริงซ์ ออฟ เวลส์ (Prince of Wales) เพื่อถวายพระเกียรติแด่กรมกุฎราชกุมารอังกฤษ (ซึ่งต่อมาคือพระเจ้าจอร์จที่ ๔) และตั้งชื่อนครหลวงว่า ยอร์ชทาวน์

^๑ Winstedt, Malaya and its History, p.54. "...schemes of conquest and extensions of dominions 'were' measures repugnant to the wish, the honour and policy of the nation."

^๒ Donald Davies, old Penang, p.3

(George Town) เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าบรมวงศ์ ๓^๑ อนึ่ง การที่ไลต์เข้าปกครองเมืองปีนัง มีข่าวลือว่าเจ้าพระยาไทรบุรีได้ยกเมืองนี้ให้เป็นกองทุนจากการที่ได้บริจาคของตนเป็นภรรยา แท้จริงนั้นไลต์มีภรรยาชื่อ มาร์ตินา โรเซล (Martina Rozelles) ซึ่งเป็นลูกครึ่งไทย - โปรตุเกส หรือมลายู - โปรตุเกส และมีบุตรด้วยกัน ๕ คน ก่อนหน้าเหตุการณ์ ๒ - ๓ ปี^๒

เมื่อไลต์เป็นผู้อำนวยการ เกาะปีนังอยู่ไม่ถึงหนึ่งเดือน เขาเขียนจดหมายไปถึงผู้สำเร็จราชการที่อินเดียว่า เจ้าเมืองไทรบุรีมีความหวาดกลัวเมืองไทย จึงหวังจะได้เป็นพันธมิตรกับอังกฤษโดยเร็ว แต่ทางอินเดียละเลยเสีย และยังคงรักษานโยบายไม่ข้องเกี่ยวไว้อย่างเคร่งครัด เจ้าพระยาไทรบุรีเริ่มรู้สึกไม่พอใจต่อท่าทีอันเฉยเมยของอังกฤษเกี่ยวกับเรื่องสัญญาป้องกันเมืองไทรบุรี อีกทั้งยังเกรงการรุกรานจากไทย ประกอบกับได้รับคำขู่จากธ ลันคาและมนตรีคนสำคัญคือลักษมาณ และบันคาหรา (Laksamana and Bandahara) ซึ่งไม่พอใจอังกฤษเนื่องจากตนต้องเสียผลประโยชน์ทางการค้าไปเมื่ออังกฤษปกครองปีนัง ไลต์เข้าใจถึงสถานการณ์เหล่านี้ดี ดังนั้น ในวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๓๐ (ค.ศ. ๑๗๘๗) จึงเขียนจดหมายแจ้งไปยังอินเดีย ชี้ความจำเป็นให้เห็นว่าควรรับประกันความหวาดกลัวของเจ้าพระยาไทรบุรีเสีย มิฉะนั้น ไทรบุรีอาจหันไปขอความช่วยเหลือจากฮอลันดาและฝรั่งเศส ทั้งอาจเกิดการส่งเสบียงอาหารจากไทรบุรีไปปีนังด้วย ยิ่งกว่านั้น "... ถ้าสยามได้รับอนุญาตให้เขาครอบครองประเทศของเขา เราจะไม่เพียงแต่มีเพื่อนบ้านที่อวดดีและยุ่งยากเท่านั้น แต่ยังจำเป็นจะต้องช่วยเจ้าเมืองไทรบุรีในการสงคราม หรือไปรวม

^๑ Winstedt, A History of Malaya, pp.176-177

^๒ H.P. Clodd, p.26

ในสงครามด้วยตนเอง...."^๑ และเขาเห็นว่า การประกาศยึดไทรบุรี เป็นรัฐใน
อารักขาของอังกฤษนั้น นอกจากเป็นการกระทำอันง่ายแล้ว ยังสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย
น้อยกว่าด้วย

แต่คำแนะนำของไลต์ไมบิงเกิดผล ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๓๓๑
(ค.ศ. ๑๗๘๘) รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียได้ออกคำสั่งเป็นคำขาคว่า "เกี่ยวกับเรื่อง
การให้ความอารักขาเจ้าเมืองไทรบุรีในการต่อต้านชาวสยามนั้น ผู้สำเร็จราชการ
อังกฤษในสภาโตคกลงใจคัดค้านการกระทำใด ๆ ก็ตาม ซึ่งจะชักนำบริษัทเขาไป
พัวพันกับการไต่กำลังต่อสู้กับเจาคาง ๆ ทางตะวันออก"^๒ แต่อนุญาตให้ไลต์ไมบิง
หรืออิทธิพลของบริษัท เพื่อรักษาความปลอดภัยให้แก่เจ้าเมืองไทรบุรีได้ แต่
"...จะต้องระมัดระวังอย่างเข้มงวดตามกฎหมายหรือคำประกาศใด ๆ ซึ่งจะทำให้
เกียรติศักดิ์ ชื่อเสียง หรือกำลังของบริษัทต้องเขาไปพัวพันอยู่ด้วย"^๓

^๑ Wright and Reid, p.81. "...Should the Siamese be permitted
to take possession of his country, we shall not only find an insolent
and troublesome neighbour, but be under the necessity of assisting
them in their wars or go to war with them ourselves...."

^๒ Winstedt, A History of Malaya, p.178. "With respect to
protecting the King of Kedah against the Siamese, the Governor-
General in Council has already decided against any measures that
may involve the Company in military operations against any of the
Eastern Princes."

^๓ Winstedt, Malaya and its History, pp.53-54, "...strictly
guarding against any Acts or Declaration that may involve the honour,
credit or troops of the Company."

*Mr. Light might employ the countenance or influence
of the Company for the security of the King of Kedah*

เคนเนดี นักประวัติศาสตร์อเมริกัน ได้วิจารณ์การกระทำของบริษัทว่า "บริษัทอินเดียตะวันออกไม่ได้อำนาจความผิดในคานกฎหมาย เพราะไม่ได้ทำลายข้อตกลงหรือค้ำประกันสัญญาแต่ประการใด แต่ก็นับว่าผิดทางศีลธรรม เพราะได้ยึดครองป็นิ่งควยข้อตกลง ซึ่งปรากฏว่าไม่เคยทำความพึงพอใจให้แก่สุลต่านเลย"^๑

ฝ่ายเจ้าพระยาไทรบุรี เมื่อแน่ใจว่าอังกฤษไม่ตกลงให้ความช่วยเหลือทางทหารแล้ว ประจวบกับไคซาววากองทัพไทยตีได้เมืองปัตตานี เจ้าพระยาไทรจึงมีความยำเกรงในพระบรมเดชานุภาพ เพราะจะหวังพึ่งอังกฤษก็ไม่ได้ จึงเข้ามายอมสวามิภักดิ์ต่อกรุง เพท ๖ ในระยะเวลาเดียวกับพระยาตรังถ่านควย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๖ ให้คงเป็นเมืองประเทศราชอยู่เช่นเดิม เมื่อเห็นไทยไม่เอาโทษทัณฑ์ประการใด เจ้าพระยาไทรจึงรู้สึกเสียกายเกาะป็นิ่ง นอกจากนี้ เวลานั้นพวกบูกิสในเซดิงอร์และสุลต่านยะโฮร์ ต่างประสบความสำเร็จในการขับไล่ออลันดาออกไป จนถึงกับตกลงทำสัญญาเป็นพันธมิตรระหว่างกัน เพื่อช่วยกันขับไล่ออลันดาออกไปจากมะละกา ทั้งได้ให้คำมั่นว่าจะช่วยเจ้าพระยาไทรขับไล่อังกฤษจากป็นิ่งอีกด้วย^๒ อาศัยเหตุต่าง ๆ ดังกล่าว เจ้าพระยาไทรบุรีจึงบอกเลิกสัญญาเช่าเกาะป็นิ่ง แต่อังกฤษไม่รับรู้ เจ้าพระยาไทรบุรีจึงเตรียมกองทัพจะเข้าชิงเอาเกาะคืนควยกำลัง ในปี พ.ศ. ๒๓๓๔ (ค.ศ. ๑๗๙๑) เจ้าเมืองไทรบุรีได้รับความร่วมมือจากพวกโจรสลัด ไปตั้งรวมกำลังที่ไปร (Prai)

^๑ J. Kennedy, A History of Malaya A.D. 1400-1959 p.78, "The East India Company was not legally wrong, because it broke no agreement or promise, but it was morally wrong for holding on to Penang on terms which never, as they stood, satisfied the Sultan."

^๒ Harrison, p:159.

ระคมพลไค้ทั้งสิ้น ๑๐,๐๐๐ คน เรือรบอีก ๒๐ ลำ ค้างคายนันที่ชายฝั่ง แต่กิตติศัพท์
นี้เลื่องลือไปถึงไลต์ เมื่อไลต์เห็นว่าเป็นการสุกความสามารภที่จะพุกให้เจ้าพระยา
ไทร เชื้อถือไค้ถอกออกไปแล้ว จึงศกสึบใจไซก่าลังเขาตอกาน โดยนำพรรคพวก ๔๐๐ คน
มีอาวุธครบมือ เขาคีทัพเจ้าพระยาไทรบุรีแตกพ่ายไป หลังจากนั้นไค้มีการทำสนธิสัญญา
ใหม่เป็นครั้งที่ ๒ ในวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๓๔ (ค.ศ. ๑๗๙๑) โดยมีสาระสำคัญ
ว่า บริษัทอินเดียตะวันออกตกลงจ่ายเงินค่าเช่าให้เจ้าเมืองไทรบุรีปีละ ๖,๐๐๐
แต่ฝ่ายไทรบุรีต้องรับสัญญาว่าจะไม่ให้ชาวยุโรปชาติใดมาตั้งถิ่นฐานทำการค้าภายใน
เมือง จะตองยอมให้อังกฤษขอหาเสบียงอาหารไค้โดยไม่เสียภาษี^๑ อังกฤษพอใจใน
สนธิสัญญาฉบับนี้ รัฐบาลอินเดียจึงยอมรับรับรองอย่างเป็นทางการ เนื่องจากเห็น
สมเจตนาารมดทคนจะค้ำเป็นนโยบายไมชองเกี้ยวและรับนิคชอบในรัฐมลายูอีกถอไป

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๓๖ (ค.ศ. ๑๗๙๓) รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียไค้
ประกาศอยางเปิดเผยว่า "ห้ามทำสัญญาพันธมิตรเพื่อทำการรุกรานและเพื่อป้องกัน
ตนเองกับราชาแห่งไทรบุรี"^๒ คำประกาศนี้ทำคามนิคหวังให้แกไลต์ซึ่งถือว่า คน
เป็นผู้รับนิคชอบในการชักนำให้อังกฤษเขาเกาะปีนัง และในปีต่อมาไลต์ไค้ถึงแก่กรรม
ด้วยโรคไขมาเลเรีย เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม

อย่างไรก็ตามนับว่าไลต์เป็นผู้นิบทบาทสำคัญที่สุดในการริเริ่มขยายอำนาจ
ของอังกฤษมายังภูมิภาคนี้ของโลก นอกจากนี้ยังเป็นชาวอังกฤษคนแรกที่มีความสัมพันธ์
อันสนิทสนมกับราชสำนักไทยในสมัยกรุงธนบุรี และในตอนต้นของสมัยรัตนโกสินทร์ ช้า
เป็นสัมพันธ์ภาพอันสนิทแนบแน่นจนถึงกับสามารถเอยปากขอความช่วยเหลือกันไค้ ดัง

^๑ State Papers of the Kingdom of Siam, p.220.

^๒ Swettenham, p.45, "No offensive and defensive alliance should be made with the Rajah of Kedah."

จะเห็นได้จากจดหมายของสมเด็จพระกลาโหม เขียนถึงพระยาราชกัปตัน ฉะบับ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๓๓๕ (ค.ศ. ๑๗๙๒) ขอความร่วมมือในการรบกับพม่า มีข้อความตอนหนึ่งว่า "...โดยที่สัมพันธภาพระหว่างพระยาราชกัปตันกับราชสำนัก ณ กรุงเพทพามีมาเป็นเวลานานแล้ว จึงหวังว่าพระยาราชกัปตันจะให้ความช่วยเหลือ โดยส่งข้าว ๔๐๐ - ๕๐๐ เกวียน พร้อมควายปืนใหญ่ ปืนคาบศิลา และเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ ฯลฯ รวมทั้งกองทัพเมืองไทรบุรีและเมืองภูเก็จ เพื่อช่วยกองทัพสยาม...." ฝ่ายไทยสัญญาว่าจะยกเรือที่ตีได้จากเมืองทะวายให้แก่ไลต์ แต่หาไม่ได้รับความช่วยเหลือ สัมพันธภาพของทั้งสองฝ่ายก็เป็นอันสิ้นสุดลง ปรากฏในเวลาต่อมาว่า แม่ไทยจะตีเมืองทะวายได้ แต่ก็มีได้ตั้งเป็นหัวเมืองใหญ่ เพราะเห็นว่ายากแก่การรักษา ทั้งไม่ปรากฏหลักฐานว่าไลต์ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างไร และได้รับอะไรเป็นการตอบแทน

เหตุการณ์ในเมืองไทรบุรีสงบอยู่ราว ๗ - ๘ ปี ในปี พ.ศ. ๒๓๔๒ (ค.ศ. ๑๗๙๙) อังกฤษเปลี่ยนผู้ปกครองเกาะปีนังคนใหม่ คือ เซอร์ บอร์ช ลีธ (Sir George Leith) มีเหตุการณ์เกิดขึ้นคือ มีพวกแขกสลัดเข้ามาจากฝั่งใต้เกาะปีนัง อังกฤษสงสัยว่าเจ้าพระยาไทรบุรีรู้เห็นเป็นใจช่วยกับพวกสลัด อนึ่ง การค้าของบริษัทก็ถูกรบกวน เพราะฉะนั้น ลีธจึงส่งเลขานุการของตนไปเจรจาขอเช่าดินแดนสมารังไฟรตอนที่ติดทะเลตรงข้ามกับเกาะปีนัง ซึ่งยาว ๑๔ ไมล์ กว้าง ๓ ไมล์ โดยอ้างว่าเป็นที่อาศัยของพวกสลัดสำหรับส่งเรือออกวิ่งควาญเรือพาณิชย์ของอังกฤษ เจ้าพระยาไทรบุรี

^๑ K. Sukhabanij, Francis Light, pp.7-8, "...Considering the friendly relations long existed between P'aya Raja Capitan and the Court of Bangkok, it is hoped that P'aya Raja Capitan will lend a helping hand by despatching 400-500 kwien of rice, together with cannons, muskets, ammunitions etc. to proceed with the forces of Kedah and P'uket for the maintenance of the Siamese army...."

ก็ต้งยอมทำสนธิสัญญากับอังกฤษอีกเป็นครั้งที่ ๓ อังกฤษยอมเพิ่มค่าเช่าให้เป็นปีละ \$ ๑๐,๐๐๐ จนกว่าอังกฤษจะออกจากปีนังและกินแคนใหม่ไป และเป็นที่น่าสังเกตว่า สนธิสัญญาใหม่นี้ได้พูดถึงการป้องกันเมือง ไทรบุรีแม่แต้อย่างใด ต่อมาดิชได้ทำพิธีเซาครอบครองอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๔๓ (ค.ศ. ๑๘๐๐) และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นตำบลปรอวินซ์ เวลเลสเลย์ (Province Wellesley) เพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านมาร์ควิส แห่งเวลเลสเลย์ (Marquis of Wellesley) ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดียเวลานั้น^๑

อังกฤษได้เมืองท่าสิงคโปร์และมะละกา

ในปี พ.ศ. ๒๓๓๖ (ค.ศ. ๑๗๙๓) รัฐบาลปฏิวัติของฝรั่งเศสประกาศสงครามกับอังกฤษและฮอลันดา ครั้นต่อมาฮอลันดาเป็นฝ่ายแพตองยอมเซ็นสัญญารวมรบเป็นพันธมิตรกับฝรั่งเศสในสงครามนโปเลียน และกลายเป็นศัตรูของอังกฤษไปโดยปริยาย แต่พระเจ้าวิลเลียมที่ ๕ ของฮอลันดาเสด็จลี้ภัยเข้าไปในอังกฤษ จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้นที่กรุงลอนดอน ในปี พ.ศ. ๒๓๓๘ (ค.ศ. ๑๗๙๕) เพื่อเห็นแก่รัฐบาลพลัดถิ่นของฮอลันดา และเพื่อรักษาความปลอดภัยของการค้าทางภาคตะวันออก อังกฤษจึงเข้ายึดเมืองท่าของฮอลันดาในอินเดียตะวันออก ซึ่งฝรั่งเศสใช้เป็นฐานทัพเรือของตน รวมทั้ง มะละกาและชวาควย แต่อังกฤษทราบว่าจะต้องคืนมะละกาให้แก่ฮอลันดา บริษัทอินเดียตะวันออกจึงใช้เวลาถึง ๒ ปี และเงินจำนวนมากในการทำลายป้อม "ฟาโมซา" (Famosa) ที่มะละกาเสีย เพื่อมิให้เป็นคู่แข่งกับปีนังซึ่งอังกฤษหวังจะใช้เป็นฐานทัพเรือทางทะเลคานัน และคัดสินใจจะทิ้งมะละกา ด้งกับคิดจะย้ายประชาชน ๑๕,๐๐๐ คนไปไว้ที่ปีนัง แต่โทมาส แสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Thomas Stamford Raffles) ซึ่งมาเยือนมะละกาในปี ๒๓๕๑ (ค.ศ. ๑๘๐๘) เสนอว่าไม่ควรทิ้ง ภายหลังเมื่อนโปเลียน

^๑ Swettenham, p.46.

แพ่งคราม อนุสัญญาลอนดอนระหว่างอังกฤษและฮอลันดา ซึ่งลงนามกันในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๓๕๗ (ค.ศ. ๑๘๑๔) ทำให้อังกฤษต้องคืนเมืองท่าทางตะวันออกให้แก่ฮอลันดาไป รวมทั้งชวาและมะละกา ฮอลันดาแยกดินแดนกึ่งกลางกลับคืนไปเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๑ (ค.ศ. ๑๘๑๘) ครั้นต่อมาอังกฤษและฮอลันดาได้ตกลงทำสนธิสัญญาฉบับใหม่ ณ กรุงลอนดอนเพื่อแบ่งเขตอิทธิพลระหว่างกันใน พ.ศ. ๒๓๖๗ (ค.ศ. ๑๘๒๔) ตามสัญญาฉบับใหม่อังกฤษมอบเมืองท่าเบงกอลและสิทธิต่อเกาะบิลิตอง (Billiton) ช่องคนโทให้แก่ฮอลันดาเพื่อแลกไปอยู่กับเมืองมะละกา นอกจากนี้ฮอลันดาขอมยกเลิกการอ้างสิทธิในสิงคโปร์ และยินยอมถอนตนออกไปจากแหลมมลายู และสัญญาว่าจะหันไปสนใจเฉพาะดินแดนในหมู่เกาะอินเดียตะวันออก อันมีเกาะสุมาตราและชวาเป็นสำคัญ ส่วนแหลมมลายูทั้งหมดก็ตกเป็นเขตอิทธิพลของอังกฤษ ทั้งนี้ เป็นการยุติการแข่งขันซึ่งมีมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานกว่า ๒๐๐ ปี ระหว่างชาติทั้งสองในภูมิภาคส่วนนี้ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป อังกฤษมีอิทธิพลในการดำเนินนโยบายขยายอำนาจเหนือแหลมมลายู โดยไม่ต้องเกรงว่าจะมีมหาอำนาจชาติใดในยุโรปเข้ามาเกี่ยวข้องกับอีก^๑

สำหรับการครอบครองเมืองสิงคโปร์นั้น นับเป็นผลงานของแรฟเฟิลส์ (Raffles) ซึ่งได้นายว่า "ผู้ก่อตั้งสิงคโปร์" แต่เพียงผู้เดียว นายฟรานซ์ เอช ไมเคิล และนายเทเลอร์ ได้วิจารณ์ว่า "การตั้งหลักแหล่งของอังกฤษเหนือมลายาส่วนใหญ่เป็นงานของบุคคลหนึ่งในจำนวนผู้ปรารถนาเปรียบ ผู้ชอบเผชิญโชค มีสายตายาวที่สุดคนในบรรดานักสร้างจักรวรรดิทั้งหลาย ซึ่งบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ

^๑ Harrison, p.159.

ได้เคยสร้างสรรมา ผู้นั้นคือ เซอร์ โทมัส สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์^๑

ประวัติของแรฟเฟิลส์

แรฟเฟิลส์เกิดบนเรือนอกฝั่งจาไมกา (Jamaica) เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๒๔ (ค.ศ. ๑๗๘๑) เป็นบุตรของกัปตันเรือเดินทะเลระหว่างจาไมกา-ลอนดอน ภายหลังครอบครัวของเขาจนลงมาก ถึงกับแรฟเฟิลส์ต้องออกจากโรงเรียนเมื่ออายุ เพียง ๑๔ ปี และเข้าทำงานเป็นเสมียนในสำนักงานของบริษัทอินเดียตะวันออก ณ กรุงลอนดอน ใช้เวลาศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองในเวลาว่าง จนได้รับแต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งผู้ช่วยเลขานุการเจ้าเมืองปีอัง เมื่ออายุเพียง ๒๔ ปี และยังคงใฝ่ใจศึกษา เรื่องราวของมลายูจนมีความรู้ในภาษานั้นเป็นอย่างดี แรฟเฟิลส์เป็นผู้กระตุ้นให้ ผู้อำนวยการของบริษัทเห็นคุณค่าของมะละกา และเล็งลคมความคิดที่จะทำลายเมืองนั้น เสีย เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๑ (ค.ศ. ๑๘๐๘) ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๘๑๐) เขาก็สามารถชักจูงให้ลอร์ด มินโต (Lord Minto) ผู้สำเร็จราชการ อังกฤษประจำ อินเดีย สนใจในโครงการยึดชวาจากฮอลันดา เขาจึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนของ ลอร์ด มินโต เดินทางไปเตรียมการขึ้นที่มะละกา ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๕๔ - ๒๓๕๘ (ค.ศ. ๑๘๑๑ - ๑๘๑๖) แรฟเฟิลส์ก็ได้เป็นรองเจ้าเมืองชวาและได้ดำเนินนโยบาย ปรับปรุงเมืองนี้ให้ดีขึ้นกว่าเดิม ครั้นต้องคืนให้แก่ฮอลันดาไปใน พ.ศ. ๒๓๕๘ ตาม

^๑ Franz H. Michael and George E. Taylor, The Far East in the Modern World (New York: Henry Holt & Co., 1956) p.311. "the establishment of the British hold over Malaya was largely the work of one of the most active, adventurous, and far-sighted empire builders whom the British East India Company ever produced, Sir Thomas Stamford Raffles."

อนุสัญญาปี พ.ศ. ๒๓๕๗ แล้ว แรฟเฟิลส์ก็เดินทางไปพักผ่อนในอังกฤษ ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๓๖๑ (ค.ศ. ๑๘๑๘) เขาก็เดินทางไปรับหน้าที่ใหม่ในตำแหน่งรองเจ้าเมืองเบงกอล^๑

แรฟเฟิลส์ใฝ่ฝันที่จะได้เห็นการขยายอำนาจของอังกฤษเข้าไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แครุสติกนิคหวังเป็นอันมากเมื่อต้องมอบเกาะชวาและมะละกาคืนให้แก่ออลันดาตามอนุสัญญาลอนดอนฉบับ พ.ศ. ๒๓๕๗ แต่เขาไม่ทอดทิ้งความตั้งใจเดิม และเริ่มทุ่มเทความสนใจและความพยายามให้แก่แหลมมลายู ในปี พ.ศ. ๒๓๖๑ นั้น เขาก็ประสบความสำเร็จในการชักจูงให้มาร์ควิส เฮสติงส์ ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดีย เห็นความสำคัญในการแสวงหาท่าเรือการค้าใหม่ทางภาคใต้ของมะละกา เพราะเป็นที่แน่ชัดว่า ปีนังนั้นอยู่ไกลไปทางตะวันตกมากเกินไปที่จะเป็นศูนย์กลางสำคัญของการค้าในแหลมมลายู อีกทั้งมีคุณค่าน้อยทางยุทธศาสตร์ เพราะไม่อาจควบคุมช่องแคบมะละกาซึ่งเป็นเส้นทางเรืออันสำคัญ ที่จะมายังอินเดียตะวันออกเฉียงใต้และจีน นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งที่มีโจรสลัดชุกชุม ครั้นเมื่อฝรั่งเศสแพสงครามไปแล้ว ความสำคัญของป็นังในฐานะเป็นฐานทัพเรือก็หมดไป ดังนั้น แรฟเฟิลส์จึงได้เป็นหัวหน้าคณะทูต เดินทางไปสืบเสาะหาเมืองท่าใหม่ ขณะที่แรฟเฟิลส์อยู่ที่ป็นังนั้น เขาได้ทราบว่าอลันดาเขาไปมีอิทธิพลอยู่ในเมืองรีโอแล้ว เขาจึงคิดจะไปแสวงหาเมืองท่าในช่องแคบหรือในยะโฮร์ และมีความเห็นว่าเมื่อมองในแง่ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์แล้ว เมืองสิงคโปร์เป็น "...มันได้ซึ่งจะนำการขยายอำนาจของอังกฤษไปยังดินแดนส่วนนั้นของโลก"^๒ แต่เฮสติงส์ก็ได้สั่งกำชับมาว่า "ให้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะก่อความไม่พอใจ

^๑ Winstedt, Malaya and its History, pp.57-58.

^๒ Latourette, A Short History of the Far East, p.340. " He saw in its geographic position... a stepping stone to further British expansion in that part of the world."

ให้แก่ออลันดา แรฟเฟิลส์ได้เดินทางออกจากปีนัง เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๓๖๒ (ค.ศ. ๑๘๑๙) และในวันที่ ๒๕ มกราคมนั้น ได้ขึ้นบกทางฝั่งตอนใต้ของสิงคโปร์^๑

สิงคโปร์ เป็นเกาะอยู่ในอาณาจักรยะโฮร์ - ลิงกา (Johore-Lingga) คำว่าสิงคโปร์นั้นเคลื่อนมาจากคำว่าสิงหปุระ ซึ่งแปลว่าเมืองของสิงห์โต แต่ชื่อเดิมของเมืองนี้คือทุมาสิก (Tumasik) เรื่องราวของอาณาจักรนี้ยุ่งยากและสับสน เพราะมีพวกบูกิสเข้ามายุ่งเกี่ยว ทวนกู สุสเซน (หรือทวนกู ลอง) รัชทายาทที่แท้จริงของยะโฮร์ต้องไปอยู่ที่เกาะบูลัง (Bulang) สุลต่านอับดุลราฮมานลูกบุญของมันก็เป็นสุลต่านแต่เพียงในนามอยู่ที่เมืองลิงกา ส่วนที่รีโอเมืองหลวง ก็มีรายามุดา (ผู้สำเร็จราชการ) ซึ่งเป็นพวกบูกิสและตกอยู่ที่อิทธิพลของฮอลันดาปกครองอยู่ ในวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๓๖๒ แรฟเฟิลส์ ก็ได้เจรจากับขุนนางผู้ใหญ่ ตำแหน่งเตเมงกอง (Temenggong) ซึ่งเป็นพวกทวนกูสุสเซนและหนีมาอยู่สิงคโปร์ เตเมงกองยินดีให้เขาเกาะสิงคโปร์ แต่แรฟเฟิลส์ได้ดำเนินนโยบายอันฉลาดหลักแหลมกว่านั้น โดยได้ประกาศรับรองทวนกูสุสเซนอย่างเป็นทางการว่าเป็นสุลต่านที่ถูกตองตามกฎหมายของยะโฮร์ สุลต่านก็ตอบแทนโดยทำสนธิสัญญาเมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๖๒ มอบเกาะสิงคโปร์ให้บริษัทอินเดียตะวันออกเขาทำสถานการค้า โดยได้รับเงินค่าทดแทนปีละ \$ ๕,๐๐๐ ส่วนเตเมงกองได้ปีละ \$ ๓,๐๐๐ บริษัทจะให้ความคุ้มครองแก่คนทั้งสองในขณะที่อยู่ในสิงคโปร์ สุลต่านได้ให้คำมั่นว่าจะไม่ทำสัญญากับมหาอำนาจยุโรปชาติใดอีก^๒

^๑ Makepeace, Brooke and Braddell, One Hundred Years of Singapore, Vol. I, p.7.

^๒ Kennedy, p.94.

ฝ่ายฮอลันดาเมื่อทราบข่าวก็คัดค้าน อ้างสนธิสัญญาที่ตนเคยทำกับยะโฮร์มาก่อน แต่อังกฤษก็ไม่ยอม และไต่ถามการเจรจาเป็นระยะเวลาาน จนแม่ทางบริษัทอินเดียนตะวันออกของอังกฤษก็เกรงว่าจะต้องรบกัน และไต่ถามการกระทำของแรฟเฟิลส์ ผลที่สุดตกลงกันไต่ถามสนธิสัญญาลอนดอน ฉบับลงวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๖๗ (ค.ศ. ๑๘๒๔) และในวันที่ ๒ สิงหาคมปีนั้น ก็มีการทำสนธิสัญญาใหม่อีกฉบับหนึ่งกับสิงคโปร์ ซึ่งไต่ถามเปลี่ยนแปลงกัน เมื่อ ๑๔ พฤศจิกายนปีเดียวกัน^๑

ต่อมาปรากฏว่าสิงคโปร์เป็นท่าเรือที่ดีและเหมาะสม เนื่องจากเกาะตั้งอยู่ทางตอนใต้สุดของแหลม ทำให้เป็นศูนย์กลางของการค้าระหว่างยุโรปและตะวันออกไกล อีกทั้งยังเป็นจุดยุทธศาสตร์อันสำคัญ เพราะสามารถควบคุมของแคบมะละกาไว้ได้ นอกจากนั้นแรฟเฟิลส์ยังเปิดให้เป็นเมืองท่าเสรีอีกด้วย ในไม่ช้าสิงคโปร์เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ปรากฏว่าภายใน ๖ เดือน พลเมืองเพิ่มขึ้นจากจำนวน ๑๕๐ คน เป็น ๕,๐๐๐ คน และสถิติการค้าใน พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๘๒๓) มีมูลค่าถึง \$ ๑๓ ล้าน^๒

จะเห็นได้ว่าอังกฤษเข้ามายึดเมืองท่าการค้าที่สำคัญในแหลมมลายูไว้ถึง ๓ แห่งด้วยกันแล้ว คือ ปีนัง มะละกา และสิงคโปร์ ซึ่งรวมเรียกว่า "เสตรทส์ เซตเติลเมนต์ส" (Straits Settlements) ใน พ.ศ. ๒๓๖๘ (ค.ศ. ๑๘๒๕) ขึ้นดินแดนทั้งสามนี้อยู่ภายใต้การปกครองแบบ "เพรสซิเดนซี" (Presidency) ขึ้นตรงต่อผู้สำเร็จราชการประจำอินเดียน ทำให้อังกฤษมีรากฐานมั่นคงยิ่งขึ้นในดินแดนแถบนี้ แผนนโยบายของอังกฤษยังคงจำกัดอยู่แต่ในเรื่องการค้า และพยายามจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอธิปไตยของเมืองของแหลมมลายูเลย^๓

^๑ Makepeace, Brooke and Braddell, p.9.

^๒ W.S. Morgan, The Story of Malaya, p.63.

^๓ คือระบบการปกครองของอังกฤษในอินเดียนก่อน เมื่อได้เมืองทั้งสามนี้มา อังกฤษจึงรวมเข้าอยู่ในเขตการปกครองเดียวกับอินเดียน

^๔ Harrison, p.177.

ภายหลังได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับเมืองไทรบุรีขึ้น ปัญหานี้กลายเป็นข้อถกเถียงกันอย่างมากในหมู่นักประวัติศาสตร์ทั้งหลายว่า ไทรบุรีในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๗๘๖) นั้น เป็นประเทศเอกราชมีอำนาจที่จะยกดินแดนให้แก่บริษัทอินเดียตะวันออกหรือไม่ ฮอลล์^๑ กล่าวเป็นทำนองเขาข้างอังกฤษว่า ไทรบุรีเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ในเวลา นั้น เพราะถ้าไทยจะถือว่ารัฐมลายูทั้งหลายเป็นเมืองขึ้นของไทย ประเทศจีนก็ควรจะถือว่าทุก ๆ ประเทศในอาเซียอาคเนย์เป็นเมืองขึ้นของจีนทั้งสิ้น แต่พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์^๒ ทรงแย้งว่า สำหรับเรื่องจีนนั้นเป็นกรณีพิเศษ เป็นความเข้าใจผิดของจีนเอง ไทยได้ส่งเครื่องราชบรรณาการพร้อมด้วยคณะทูตไปยังเมืองจีน เพราะเห็นแก่ประโยชน์การค้าเป็นสำคัญ เพราะจีนจะยอมค้าขายกับชาติที่ยอมส่งเครื่องราชบรรณาการให้ตนเท่านั้น เพราะเหตุนี้ชาติใดที่ปรารถนาจะติดต่อทำการค้าขาย จึงต้องดำเนินการตามธรรมเนียมอันนี้ จีนก็เลยเข้าใจผิดว่าทุก ๆ ชาติที่ส่งทูตไปยังราชสำนักของพระเจ้าฮ่องเต้ ได้อ่อนน้อมยอมสวามิภักดิ์กับจีนด้วย แต่ถึงกระนั้นจีนก็มีได้เคยเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการต่าง ๆ ทั้งภายนอกภายในของไทยเลย นอกจากนั้น ฮอลล์ยังกล่าวว่า พม่าก็ต้องถือว่าไทยเป็นเมืองขึ้น เพราะพม่ารบชนะไทยอย่างราบคาบเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๐ (ค.ศ. ๑๗๖๗) ซึ่งพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงเถียงว่า ถึงพม่าชนะไทยก็จริงอยู่ แต่ในภายหลังเราก็สามารถขับไล่ออกไป กลับตั้งเป็นประเทศขึ้นใหม่ได้ในรัชกาลพระเจ้าตาก (สิน) กรุงธนบุรี มาในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ก็ยังทำสงครามรบชนะพม่าได้อีกหลายครั้ง ฉะนั้น จะถือว่าเรายังเป็นเมืองขึ้นของพม่าอยู่ต่อไปได้อย่างไร ส่วนในปีที่ไทรบุรีทำ

^๑ D. G. E. Hall, A History of South-East Asia. (London: Macmillan & Co., 1955) p.444.

^๒ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๕) หน้า ๑๘๘

สนธิสัญญาฉบับนี้ให้อังกฤษนั้น เป็นเวลาที่ไทยกำลังมีศึกติดพันอยู่กับพม่า จึงยังไม่มีโอกาสและเวลาวางพ้อที่จะหันไปสนใจกับเหตุการณ์กานมลายูประเทศ หรืออาจจะ เป็นควยไม่ทรงทราบเรื่องเลยก็เป็นได้ เพราะในสมัยนั้นการคมนาคมยังไม่ดีพอ แต่ทางบริษัทอินเดียตะวันออกก็ทราบว่าไทรบุรี เป็นเมืองขึ้นของไทย จึงไม่ยอมรับรองสัญญาสัมพันธมิตรซึ่ง ไลต์ไค้ไปจัดทำขึ้น เพราะเกรงว่าจะเกิดคิดใจถึงรบกันกับไทย ทำให้บังเกิดความไม่พอใจแก่ชาวอังกฤษซึ่งทำมาหากินอยู่ที่ป็นัง และปรารถนาจะ ขยายการค้าของตนออกไปในรัฐมลายู^๑

แต่นายไรท์และเรด^๒ ได้แสดงความเห็นว่า ในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ (ค.ศ. ๑๗๘๒) นั้น ไทรบุรีคงจะอยู่ในอาณาเขตของไทยอย่างแน่นอน เขาอ้างข้อเท็จจริงที่ยืนยันความ คิดเห็นของเขา จากรายงานการเจรจาซึ่งนายมอนคตัน (Mr. Monckton) ตัวแทน คนแรกของบริษัทอินเดียตะวันออกเขียนมา อ้างถึงคำพูดของเจ้าพระยาไทรบุรีว่า พระเจ้าแผ่นดินไทยได้สั่งห้ามไว้มิให้ชาวยุโรปเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนไทรบุรี และ เจ้าเมืองไทรบุรีใช้คำว่า "เชื้อฟังกาลัง" ซึ่งเป็นการขัดแย้งกับคำที่มีผู้กล่าวอ้าง ภายหลังว่า ไทรบุรีเป็นอิสระจากไทย

ฝ่ายผู้ที่มีความเห็นตรงกันข้ามก็พยายามจะแปลความหมายของ เครื่องราช บรรณาการ หรือคนไม่ทองเงินซึ่งมลายูเรียกว่า "บุหงามาศ" (bunga mas) ว่า เป็นเพียง "... เครื่องหมายของการเป็นสัมพันธมิตรและมิตรภาพ"^๓ ซ่อนไทยเพียง

^๑ Hall, p.444.

^๒ Wright and Reid, The Malay Peninsula, p.144.

^๓ L.A. Mills, British Malaya 1824-1867, JMBRAS III, 2 (November, 1925) p.35 "...it was merely a token of alliance and friendship...."

ว่า แท้จริงบุหงามาตเป็น "...การยอมรับโดยตรงถึงความเป็นเจ้าประเทศราช
ของไทยจากรายาทที่ส่งมา"^๑ และ "...มันไม่เป็นแค่เพียงสิ่งซึ่งยกย่องกับและให้
โดยใจสมัครเท่านั้น แต่เป็นเครื่องหมายของการยอมอยู่ใต้อำนาจและการ เป็นเมือง
ขึ้น ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน"^๒

ผู้ที่สนับสนุนความคิดเห็นดังกล่าวนี้ คือ รอยโท เจมส์ โลว์^๓ ซึ่งวิจารณ์ว่า
นักประวัติศาสตร์มลายูพยายามจะใช้คำว่า "เครื่องเล่น" แทน "เครื่องราชบรรณา
การ" โดยกล่าวว่า ไทรบุรีส่งเครื่องเล่นไปถวายพระราชโอรสและพระราชธิดาของ
พระเจ้าแผ่นดินสยาม เพื่อเป็นการเลี้ยงความหมายที่ตนไม่พึงใจเสีย นอกจากนั้น
เอนริคเกซ^๔ นักเขียนประวัติศาสตร์อีกคนหนึ่งยังได้แสดงความเสียใจว่า การให้
เข้าปีนังนั้น ไม่ได้ติดต่อโดยตรงกับไทยก่อน เชื่อว่าไทยคงเต็มใจให้เขา เพราะต้อง
การหาทางขนส่งอาวุธเขามาทำสงครามกับพม่า และกล่าวว่าเจ้าเมืองไทรบุรีพยายาม
ทำให้โลกเชื่อว่าตนเป็นอิสระ ซึ่งก็ได้นลสมดังความมุ่งหมาย

^๑ เรื่องเดียวกัน "...it was a direct admission of suzerainty
on the part of the Rajah who sent it,...."

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖ "...it was not merely a complimentary
and free-will offering, but a token of submission and vassalage
well known in all the Indo-Chinese countries."

^๓ James Low, Marong Mahawongsa: The Kedda Annals, p.101.

^๔ C.M. Enriquez, Malaya an account of its people, Flora and
Fauna. (London: Hurst & Blackett, 1927) p.201.

การปกครองหัวเมืองมลายูในรัชสมัย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๒ (ค.ศ. ๑๘๐๙) พม่าให้อะเต็งหูนเป็นแม่ทัพใหญ่ยกมาตีไทยทางบักโข พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเพิ่งเสวยราชย์ได้ ๒ เดือน โปรดให้พระยาทายนำเป็นทัพหน้า เจ้าพระยามรธาธิบดี (เจ้าพระยาอภัยภูธร) เป็นแม่ทัพ ไปเกณฑ์ทัพเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองขึ้นตั้งไปช่วยเมืองกลางให้พระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาเสนาบดี เป็นจอมพล ยกทัพหลวงลงไปบัญชาการสงครามข้างฝ่ายใต้ พม่าที่ไคตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง และเมืองกลาง แยกกองทัพเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งเจ้าพระยามรธา (น้อย) ตั้งแต่ยังเป็นพระบริรักษ์ภูเบศร ผู้ช่วยราชการเมืองคุมไปจากเมืองตรัง และกองทัพเมืองไทรบุรีมีจำนวน ๒,๕๐๐ คน ยกทัพไปช่วยสมทบกับทัพกรุง ฯ ตีพม่าแตกหนีไป

เมื่อเสร็จสงครามแล้ว พระยาไทรบุรี (ปะแงร์) เป็นผู้มีความดีความชอบมาก เพราะได้ช่วยราชการป้องกันเมืองกลางอย่างเข้มแข็ง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาไทรบุรี สันนิษฐานว่าคงจะได้เลื่อนตำแหน่งตั้งกล่าวล่วงหน้าที่จะไปตีเมืองเประ มิไซภายหลังจากนั้นตั้งที่สมเด็จพระยาคำรง ฯ ทรงกล่าวไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒^๑ อย่างไรก็ตาม แม้จะได้รับการเอาอกเอาใจจากไทย เจ้าเมืองไทรบุรีก็ยังไม่พอใจ ชำยังมีหนังสือฉบับไปขอความอารักขาจากอังกฤษ ดังปรากฏหลักฐานว่า เมื่อคราวลอร์ด มินโต เดินทางผ่านปีนังจะไปชวาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๘๑๐) เจ้าพระยาไทรบุรีได้เขียนจดหมายเรียกร้องขอความเห็นใจ ว่าอังกฤษเคยรับจะให้ความคุ้มครอง

^๑ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, ไทยรบพม่า, หน้า ๖๕๕ - ๖๕๘

^๒ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒, หน้า ๓๑๖

เมืองไทรบุรีมาตั้งแต่สมัยบิดาของตนมาก่อน ขอให้เห็นแก่ความไมตรีและทำตาม
คำมั่นสัญญานั้นเสีย^๑ แต่ไม่ปรากฏว่าฝ่ายอังกฤษได้ตอบจดหมายฉบับนี้

ในพระราชพงศาวดารกลาวว่า หลังจากเสร็จศึกพม่าแล้ว ทรงพระราช
ดำริถึงการที่จะป้องกันพระราชอาณาเขตใหม่มั่นคงกว่าแต่ก่อน จึงทรงพระกรุณาโปรด
เลื่อนเจ้าพระยามนตรี (พัฒน์) ขึ้นเป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ตำแหน่งจางวาง
เพราะชรามากแล้ว ทรงตั้งพระบริรักษ์ภูเบศร์ (นอย) ผู้ช่วยราชการเมืองนคร ฯ
ขึ้นเป็นพระยาศรีธรรมมาโสกราช ผู้ราชการเมืองนครศรีธรรมราชเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๔
(ค.ศ. ๑๘๑๑)^๒ ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๒) ก็โปรดให้เจ้าพระยา
ไทรบุรี (ปะแงรัน) ไปตีเมืองเประซึ่งเดิมอยู่ในอำนาจของเซลังงอร์มาเป็นเมืองขึ้น
ของไทย เจ้าพระยาไทรบุรี (หรือที่ฝรั่งเรียก อาหมัด ตาจุกดิน ฮาลิม ซาห์) ก็ทำ
ตามพระราชประสงค์อย่างไม่สู้เต็มใจนัก และได้แสดงความรู้สึกไว้ว่า "...มันทำให้
ฉันกลุ่มใจมากที่ตองปฏิบัติตามคำสั่งนี้ ฉันไม่ได้ไปตีเพราะกลัวความนิยม ทั้งไม่ใช่ความ
ประสงค์ของฉันที่จะเป็นศัตรูกับราชา (เประ) องค์นั้นด้วย แต่เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิด
ความเสียหายกับประเทศของฉัน..."^๓

^๑ C.M. Enriquez, p.204

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ ๒, หน้า ๓๑๖

^๓ R.O. Winstedt & R.J. Wilkinson, A History of Perak, JRASMB,
Vol.12 pt I, p.64, "...It greatly afflicts me to execute this order.
It is not with my good-will that I attack Perak, nor at all my wishes
to become the enemy of that Raja, but only to avert mischief from my
country...."

เรื่องนี้ปรากฏหลักฐานจากทางฝ่ายไทยว่า ไทยมิได้ใช้ให้เจ้าพระยาไทรบุรี
ไปตีเมืองเประ แต่เป็นความสมัครใจของเจ้าพระยาไทรบุรีเอง ดังจะเห็นได้
จากหนังสือของหมื่นศักดิ์พลเสพย์ เจ้ากรม ฯ มีไปถึงเจ้าพระยาไทรบุรี เมื่อปี พ.ศ.
๒๓๕๕ (ค.ศ. ๑๘๑๖) ความว่า "หนังสือหมื่นศักดิ์พลเสพย์ เจ้ากรม ฯ มาถึงเจ้าพระยา
ฤทธิสงครามรามภักดิ์ศรีสุลต่านมหมัด รัตนราชบดินทรสุรินทรวิริยวงษา เจ้าพระยาไทร
บุรีศรีรัตนกรมการ ควบคุมรับสั่งพระเจ้าอนงยาเซอ โปรคเกล้าโปรคกระหม่อมสั่งว่า
ท่านพระยานครกราบทูลว่า แด่ก่อนเมื่อเจ้าพระยาไทรบอกหนังสือให้รายาอาหนุมศรี
รายากระรายา รายาอินคาราเลหลา เจะหมั้น... ถือกอกไม้ทองเงินถื่อไปว่า ซึ่ง
เจ้าพระยาไทรให้ไปวากลาวพระยาเปหระ จะไทม่าเป็นชาชอบชัตตเสมาสมเค็จ
พระพุทธิเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพพระมหานคร พระยาเปหระหาทำตามเจ้าพระยาไทร ไม
แลท่านพระยานครให้เจะเคนเจะหว่าเหค ถือกหนังสือไปวากลาวพระยาเปหระอยู่ยัง
มิกลับมา จึงแต่งให้หลวงเทพมนตรีคนมีชื่อมาฟังดู ถ้าพระยาเปหระสามิภักดิ์เป็นชาชอบ
ชัตตเสมาสมเค็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัว ตามท่านพระยานครมีหนังสือมาแล้วก็ให้เจ้าพระยา
ไทรศรีรัตนกรมการงคอยู่ ให้พระยาเปหระจัดแจงคอกไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการ
เข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายตามราชประเพณี หนังสือมา ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย
แรมแปดค่ำ ปีมะจอก นักษัตร อัฐศก"

อย่างไรก็ตามในเดือนตุลาคมปี พ.ศ. ๒๓๖๐ (ค.ศ. ๑๘๑๗) เจ้าพระยาไทรบุรี
ก็เข้าจัดการปกครองและบริหารงานในรัฐเประ ปรากฏว่าอีก ๒ ปีต่อมา (พ.ศ. ๒๓๖๒)
เจ้าพระยาไทรบุรีก็แสดงความปรารถนาจะให้อังกฤษเช่าบังกอร์และคินคิงส์

หนังสือจดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒, จ.ศ. ๑๑๗๘, เลขที่ ๑๐ เป็นกระดาศ
เพลลา เขียนเสนคินสอคำ ในหอพระสมุดแห่งชาติ

(Pangkor & Dindings) แต่ยังคงใจไทยอยู่มาก เพราะเคยมีความนึกเรื่องให้เขาเกาะปิ้งมาแตกอน อีกทั้งกินแดนตั้งกลาวนั้นก็ถือว่าอยู่ในพระราชอาณาจักรไทย เจ้าพระยาไทรบุรี ไม่มีสิทธิและอำนาจพอที่จะจัดการใดตามลำพัง^๑

เรื่องยกเมืองกลันตันขึ้นเป็นประเทศราช

ในปี พ.ศ. ๒๓๕๓ (ค.ศ. ๑๘๑๐) นั้น เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (พัฒน์) ถึงอสัญกรรม กรมหมื่นศักดิ์พิลเสพย์ไคเสด็จออกไปปลงศพที่เมืองนครศรีธรรมราชเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๔ (ค.ศ. ๑๘๑๑) เพราะเป็นคุณตา และได้รับกระแสรับสั่งออกไปให้จัดวางแบบแผนการปกครองเมืองนครศรีธรรมราชด้วย ในเวลานั้นประจวบกับมีเหตุขึ้นทางเมืองตรังกานูและกลันตัน กลาวคือ เติมเมืองกลันตันขึ้นอยู่กับเมืองตรังกานู อยู่มาพระยากลันตัน (หลง มหมัด) เกิดนึกใจกับพระยาตรังกานู จึงเข้ามาขอขึ้นอยู่กับเมืองสงขลาเหมือนเมืองตรังกานูบาง พระยาสงขลา (จง) ไม่ยอมรับ พระยากลันตันจึงเขามาร้องเรียนต่อเจ้าพระยาบวร ๑ (นอบ) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า พรหมแดนเมืองตรังกานูและกลันตันนี้ติดต่อกันอยู่ เมื่อเกิดวิวาทกันแล้ว จะเข้ามาอยู่ในบังคับเมืองสงขลาด้วยกัน ทอไปเจ้าพระยากลันตันทำความดีความชอบเกินหน้าเมืองตรังกานู พระยาตรังกานูจะเกิดน้อยใจกรุงเทพฯ ขึ้น ประกอบกับกรมหมื่นศักดิ์พิลเสพย์ไคจะทรงสนับสนุนด้วย จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองกลันตันขึ้นเป็นเมืองประเทศราชขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ แต่ให้อยู่ในบังคับเมืองนครฯ ตามใจสมัคร ตั้งแต่บัดนั้นมา เมืองนครศรีธรรมราชจึงไต่กำกับเมืองไทรบุรีและเมืองกลันตัน^๒

^๑ Winstedt & Wilkinson, A History of Perak, pp.65-66.

^๒ จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ, ตอนพระอริบาย ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ อันเป็นมูลเหตุแห่งจดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ หน้า ๑๔ - ๑๕

การปราบปรามเมืองไทรบุรีในปี พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๘๒๑)

ในปี พ.ศ. ๒๓๖๖ (ค.ศ. ๑๘๑๓) ปรากฏว่าเจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงรัน) เกิดแตกравกันขึ้นกับพระยาอภัยนุราช (ปัตนุ) ตำแหน่งรามานุคา มีข้อความตามหนังสือเก่าที่เมืองนคร ๆ ว่า การแตกравกันเกิดขึ้นเพราะพระยาอภัยนุราชจะขอเอาที่กวางลามาเป็นบ้านสวยของคน แต่เจ้าพระยาไทร ไม่ยอมให้ จะให้ที่อื่น พระยาอภัยนุราชก็ไม่ยอมรับ อย่างไรก็ตาม เหตุแตกравนี้ไม่เล็กน้อยนัก เพราะปรากฏว่าถึงกับบอกกล่าวเขามายังกรุงเทพฯ จึงโปรดให้พระยาพัทลุง (ทองขาว) ออกไปไกล่เกลี่ยระงับเหตุวิวาทในปีนั้น แต่ก็ไม่สามารถจะปรองดองกันได้ ในที่สุดจึงโปรดให้ย้ายพระยาอภัยนุราชไปเป็นผู้ว่าราชการเมืองสตูล ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของไทรบุรี และทรงตั้งคนกือบริษิม น้องคนที่ ๓ เป็นรามานุคาเมืองไทรบุรี เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนั้นจึงสงบไป

ส่วนสาเหตุที่พระยาอภัยนุราชไม่อ่อนน้อมต่อเจ้าพระยาไทรบุรีผู้พี่ชาย จนถึงวิวาทกันนั้น พวกชาวเมืองไทรบุรีพูดกันว่า เป็นควยเจ้าพระยานคร ๆ^๑ (น้อย) ไทหาย ซึ่งบางทีจะมีความจริงอยู่บ้าง เพราะมีเหตุผลเป็นพยาน ประกอบกับคำพระชนนินทรนิพัทธ์ ผู้เป็นนาเจ้าพระยาไทร (อับดุลฮามิด ใน ร.๕ - ๖) ได้เคยเล่าให้สมเด็จพระยาตากำรง ๆ ฟังว่า "คำผู้หลักผู้ใหญ่เล่าสืบกันมาว่า แรกก่อนเมืองไทรก็ได้พึ่งบารมีอยู่เย็นเป็นสุข มาจนกระทั่งเจ้าพระยานคร ๆ (น้อย) ได้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองนคร ๆ เจ้าพระยานคร ๆ คิดขยายอำนาจ ควยประสงค์จะ

^๑ เจ้าพระยานคร ๆ (น้อย) ผู้คนทั้งหลายเข้าใจกันว่าเป็นโอรสลับของสมเด็จพระเจ้าตาก (สิน) กรุงธนบุรี เพราะมารดาเคยอยู่ในพระราชวังมาก่อนที่จะถูกพระราชทานแก่เจ้านคร (พัฒน์) เป็นผู้ที่มีความสามารถเข้มแข็งที่สุดในบรรดาผู้ว่าราชการเมืองนคร ศรีธรรมราชทั้งหมด

เอาเมืองไทร ไปเป็นเขตแดนเมืองนคร ฯ แกลงหาความนิกรรายใส่โทษต่าง ๆ เมืองไทรบุรีจึงได้ความเคืองครอน" ซึ่งกรมพระยาคำรง ฯ ทรงวินิจฉัยว่า "ถ้าจะพิเคราะห์เหตุความเห็นข้างเจ้าพระยานคร ฯ ก็ว่าเจ้าพระยาไทร ไปคบหาฝรั่ง อันเป็นข้อรังเกียจของเจ้าพระยานคร ฯ อยู่โดยธรรมดา" ข้อนี้เห็นจะเป็นความจริง ควบปรากฏว่าเจ้าพระยาไทรบุรีถึงกับขอไปยังอังกฤษเจ้าเมืองปีนังให้มาช่วยวากลาเวจรจากกับไทยถึง ๒ ครั้งด้วยกัน เจ้าเมืองปีนังจึงรายงานไปยังรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย ผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดียจึงมอบหมายให้ จอห์น ครอเฟิร์ด (John Crawford) เป็นทูตเข้ามาเจรจ โดยจะขอให้เมืองไทรบุรีพ้นจากอำนาจเมืองนครศรีธรรมราช ควบถือว่าไทรบุรีเป็นประเทศราชอยู่ใกล้กับแดนอังกฤษ^๒ อันเป็นเหตุผลข้อหนึ่งที่ทำให้อังกฤษเร่งทูตเข้ามาในตอนปลายรัชกาลที่ ๒

สมเด็จพระยาคำรง ฯ ทรงสันนิษฐานไว้ว่า "ตามเนื้อความที่ปรากฏดังกล่าวมาแล้ว ทำให้เห็นว่าในเวลานั้น พวกเมืองไทรเห็นจะแตกกันเป็น ๒ พวก คือพวกเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) พวก ๑ พวกพระยาอภัยนุราช พวก ๑ พวกพระยาอภัยนุราชคงจะบนบอบฝากตัวกับพระยานครศรีธรรมราช โดยเฉพาะเมื่อพระยาอภัยนุราชได้มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองสตูล ซึ่งเขตแดนติดต่อกับเมืองนครศรีธรรมราช พวกเมืองสตูลคงจะมาพึ่งบังคับบัญชา สนิทสนมข้างเมืองนคร ฯ มากกว่าเมืองไทร...."^๓

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ, หน้า ๑๓ - ๑๔

^๒ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๒ เรื่องทูตฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์, (พระนคร: ร.พ. โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๕) หน้า ๒๑

^๓ สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒, หน้า ๓๑๗

อาศัยเหตุดังกล่าวแล้วนั้นเอง ก็ทำให้เจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงร์) เริ่มเอาใจออกห่างจากไทยเป็นครั้งแรก

ความปรากฏในพงศาวดารพม่าว่า เจ้าพระยาไทรบุรีไถ่ลอบเอาต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการ ไปถวายพระเจ้าอังวะจักกายแมง แต่จะเป็นในปีใดไม่ปรากฏ ครั้นต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๓๖๓ (ค.ศ. ๑๘๒๐) ได้มีข่าวเข้ามาถึงกรุงเทพฯ พม่าเตรียมกองทัพไว้ที่เมืองทวาย มะริด และตะนาวศรี จะยกมาตีไทย และโดยเหตุที่เจ้าพระยาไทร เกิดเป็นอริกับเจ้าพระยามนคร ฯ ซึ่งเป็นผู้กำกับหัวเมืองมลายู พม่าได้ทราบกิตติศัพท์นั้นเข้า จึงให้คนมาเกลี้ยกล่อมชักชวนเจ้าพระยาไทรบุรี จะให้ยกกองทัพเมืองไทรบุรีที่ขึ้นมาทางฝ่ายใต้ และจะให้พระเจ้าเวียคนามมินมางยกกองทัพยวนที่ขึ้นมาทางตะวันออก ให้เป็นศึก ๓ ทางพร้อมกัน ทางฝ่ายไทยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ฯ โปรดให้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เสด็จยกกองทัพไปตั้งซัดตาทัพพม่า ๗ เมืองกาญจนบุรีทัพ ๑ กรมหมื่นศักดิ์พิล เสด็จไปตั้งอยู่ ๗ เมืองเพชรบุรีทัพ ๑ พระยากลาโหมราชเสนาไปตั้ง ๗ เมืองกลางอีกทัพ ๑ และคงจะได้อาวุธเข้ามาถึงเรื่องเมืองไทรบุรีเอาใจออกห่าง จึงโปรดให้ม็องตราส่งออกไปให้สืบสวน และให้กองทัพเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองสงขลา ยกออกไปตั้งต่อเรือที่เมืองสตูล เพื่อเป็นการคุมเมืองไทรบุรีไว้ควย แต่พม่าหาโดยมากมาตามทีละการไว้ไม่ เพราะไปเกิดวิวาทกันขึ้นกับอังกฤษเรื่องเมืองมณีปุระ และเมืองจิตตะเก็ง จนต้องถอนกองทัพกลับไป

ครั้นถึงปี พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๘๒๑) ทนกูมอม น้องคนหนึ่งของเจ้าพระยาไทร (ปะแงร์) เขามาฟ้องต่อเจ้าพระยามนคร ฯ (น้อย) ว่าเจ้าพระยาไทรเอาใจออกห่างไปเมื่อแต่ก่อนมาขาศึก และจับลิมหอยพอกาเมืองกลาง แล่นเรือไปค้าขายที่เกาะปีนัง ขากลับพบเรือพม่าลำหนึ่ง เห็นผิดสังเกตจึงเขตรวจนคน ได้พบพม่าถือหนังสือรับสั่งพระเจ้าอังวะลงมาถึงเจ้าพระยาไทรบุรี จึงจับทั้งพม่าและหนังสือมาส่ง

ต่อพระยาตลาดง ไท้ความตามหนังสือซึ่งส่งเข้ามาแปลที่กรุงเทพฯ ว่า พระเจ้าอังวะ
 ชักชวนให้เจ้าพระยาไท้ ยกกองทัพสมทบมาตีหัวเมืองไทยตอนใต้ เมื่อไ้ความทั้ง
 ๒ ทางตอ้งกันตั้งนี้แล้ว จึงโปรดให้มีความเรียกตัวเจ้าพระยาไท้บุรี เข้ามาแก้คดี แต่
 เจ้าพระยาไท้กลับตั้งแข็งเมือง ไม่ส่งคนไม่ทองเงินเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายตาม
 กำหนด ซึ่งในข้อนี้ เจ้าพระยาไท้พูดแก้ตัวกับอังกฤษา เพราะไ้ข่าวว่าทางกรุงเทพฯ
 เกิดอหิวาตกโรคระบาด จึงรอกคนไม่ทองเงินไว้^๑

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงโปรดให้มีความสั่ง เกณฑ์กองทัพ
 เมืองนครศรีธรรมราช เมืองไชยา เมืองสงขลา เมืองพัทลุง ให้เจ้าพระยาบวรฯ
 (น้อย) เป็นแม่ทัพยกลงไปตีเมืองไ้บุรี ในเวลานั้นเจ้าพระยาบวรฯ ไ้ต่อเรือรบ
 เตรียมไว้ที่เมืองตรังและเมืองสตูลตั้งแต่เตรียมรบกับพม่าแล้ว เมื่อไ้รับท้องตราสั่ง
 ให้ไปตีเมืองไ้บุรี จึงไ้จัดทัพจำนวนคน ๗,๐๐๐ คน และทำกติกาศักดิ์ให้ปรากฏออก
 ไปว่า จะยกไปตีเอาเมืองมะริด และเมืองตะนาวศรีคืนมาจากพม่า สั่งให้เมืองไ้บุรี
 เป็นกองล่าเลี้ยงเสบียงอาหารเพื่อเป็นการล่อใจเจ้าพระยาไท้ ก็ปรากฏว่าเจ้า
 พระยาไ้บุรีทำเหตุบิดพลิ้วเสีย เจ้าพระยาบวรฯ (น้อย) จึงยกกองทัพทั้งทัพบก
 ทัพเรือ รวมควยทัพเมืองพัทลุงและสงขลา ยกลงไปตีเมืองไ้บุรีพร้อมกัน เมื่อวันที่
 ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๘๒๑) หลังจากการสู้รบเพียงเล็กน้อยแล้ว
 กองทัพเมืองนครศรีธรรมราช ก็ตีไ้เมืองไ้บุรี เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ เจ้าพระยา
 ไ้บุรีหนีไปอาศัยอังกฤษาอยู่ที่เกาะปีนัง เจ้าพระยาบวรฯ (น้อย) ไ้มีหนังสือไปขอให้
 เจ้าเมืองปีนัง (Mr. Phillips) ส่งตัวเจ้าพระยาไ้กลับคืนมา พร้อมกับส่งเรือรบ
 (ซนิกพาย) ๑๐๐ ลำ ไปคอยรับตัวที่หน้าเมือง ก่อให้เกิดความตกใจแก่ผู้คนที่นั่น แต่
 เจ้าเมืองปีนังตอบปฏิเสธ และส่งเรือรบซนอติลุส (Nautilus) มาบอกให้ทัพเรือ
 ของไทยถอยไป มิฉะนั้นจะตอ้งยิงกัน ฝ่ายไทยเห็นว่าจะเป็นเรื่องใหญ่ จึงถอยทัพกลับ^๒

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗

^๒ Winstedt, A History of Malaya, p. 184.

หลังจากนั้น เจ้าพระยานคร ๆ ก็ไต่โถงทัพเรือไปที่เกาะลังกาวิ ซึ่ง
เป็นเกาะใหญ่ในแขวงเมืองไทร แล้วไต่กวาคอนครอครวชาวเมืองไทรบุรีส่ง
เขามากรุงเทพฯ ๆ บาง เอมาวัวเมืองนคร ๆ บาง เป็นการทอนกำลังเมืองไทร
บุรีไหลต่นอยลง แล้วจึงให้บุตร ๒ คน คือ พระภักดีบริรักษ์ (แสง) เป็นผู้รักษาเมือง
ไทรนายบุษ มหาคเล็ก บุตรคนรองเป็นปลัด อัยการราชการที่เมืองไทรบุรี ครั้นต่อมา
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งพระภักดีบริรักษ์เป็นพระยาอภัยวิเศษ มหาประเทศ
ราชธิบดีอินท อินทไธสวรรย์ ชัดตเสมา มาตยานุชิต สิริสังครามรามภักดี พิริยะ
พาหะ พระยาไทรบุรี และตั้งนายบุษ มหาคเล็ก เป็นพระเสนานุชิต ตำแหน่งปลัด
เมืองไทรบุรีจึงอยู่ในอำนาจเมืองนคร ศรีธรรมราช ไต่ปกครองเป็นสิทธิขาดแต่นั้นมา^๑
อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าอังกฤษมิได้ให้ความช่วยเหลือไทรบุรีในระหว่างถูก
รุกรานเลย ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของรัฐบาลอังกฤษที่อื่นเกี่ยวกับการที่ให้หลีกเลี่ยง
เรื่องยุ่งยากต่าง ๆ ทางตะวันออก ทำให้เจ้าพระยาไทรบุรีรู้สึกผิดหวังและ
ขมขื่นเป็นอันมาก โดยถือว่าฝ่ายอังกฤษไม่รักษาคำพูด พวกพลเรือนอังกฤษจำนวนมาก
ในเสตรทเชกเคอลเมนทส์ เช่น นายแอนเคอร์สัน พูลเลอตัน และแรฟเฟิลส์ พวกกัน
เห็นใจในโชคชะตาของเจ้าพระยาไทรบุรี นายแอนเคอร์สันซึ่งเป็นเลขานุการและลาม
ภาษามลายูให้แก่รัฐบาลปีนัง ถึงกับบันทึกเหตุการณ์คราวที่ไทยยกลงไปที่เมืองไทรบุรีไว้
อย่างละเอียด มีข้อความทั้งจริงและคลาดเคลื่อนจากความจริงปะปนกันไป ส่วนใหญ่
ล้วนแตกสลายโทษไทยว่าทำทารุณต่าง ๆ เป็นต้นว่า ถึงกับโยนศพชาวมลายูให้แรงกา
และจรเข้กิน ชาวมลายูถูกฆาตกรรมมาก ที่ไม่ตายก็พากันอพยพหลบหนีเข้าไปอยู่ในปีนังบ้าง
ในปรอวินซ์ เวลเลสเลย์บาง ปรากฏว่าประชาชนในเมืองไทรบุรีลดลงจากจำนวน
๑๕๐,๐๐๐ คน เหลือเพียง ๖,๐๐๐ คน เท่านั้น^๒

^๑ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาอภัยวิเศษ มหาประเทศราชธิบดีอินทอินทไธสวรรย์ ชัดตเสมา มาตยานุชิต สิริสังครามรามภักดี พิริยะพาหะ พระยาไทรบุรี และตั้งนายบุษ มหาคเล็ก เป็นพระเสนานุชิต ตำแหน่งปลัดเมืองไทรบุรี

รัชกาลที่ ๒, หน้า ๓๒๐ - ๓๒๑

^๒ C.M. Enriquez , pp.194,196

นอกจากนั้น พวกที่เข้าข้างไทรบุรียังแสดงความไม่พอใจรัฐบาลของคนที่
ไม่ยอมให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่เจ้าพระยาไทรบุรีเลย พวกชาวอังกฤษที่ทำมา
หากินอยู่ที่เสครท เซกเตอลเมนต์ พวกนี้คิดเห็นว่า อย่างน้อยที่สุดบริษัทอินเดีย
ตะวันออกก็ควรจะมีควมรับผิดชอบทางจิตใจต่อเมืองไทรบุรี และไม่ควรเพิกเฉย
ละเลยเสียที่เกี่ยวในยามที่ฝ่ายนั้นถึงคราวอัปจน เสวทเพนแอม นักประวัติศาสตร์
และนักการปกครองของอังกฤษถึงกับประนามการกระทำของบริษัทว่า เป็นเครื่องหมาย
ของความ "... ซ้ำซาก... ทำให้สิ้นสุกลงความหมายการหมกความเชื่อถือ (ในชาวอังกฤษ)
ซึ่งทำความมัวหมองให้แก่อชื่อเสียงของคนอังกฤษ และทำให้อิทธิพลอังกฤษในมลายูลด
น้อยลงไปอีกเป็นเวลานาน...."

ฝ่ายเจ้าเมืองปีนังนั้น แม้จะไม่พอใจการกระทำของไทยและเห็นด้วยกับชาว
อังกฤษส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็ไม่มีอำนาจที่จะจัดการอะไรลงไปได้ จึงได้แต่กระตุ้นไปยัง
รัฐบาลที่อินเดียให้เห็นความสำคัญของการช่วยเหลือเจ้าพระยาไทรบุรี ให้ได้กลับไป
ครองบ้านเมืองของตนตามเดิม โดยอาจเหตุผลไปว่า "... เพราะการกลับคืนสู่
ประเทศของเขา ถ้าเป็นผลจากความช่วยเหลือของเรา ก็จะเป็นการกู้เกียรติศักดิ์
และชื่อเสียงของชาวอังกฤษ ในหมู่รัฐมลายูทั้งหลาย ให้กลับคืนมาอย่างงดงามที่สุด"

*Sir Frank Swettenham stigmatized
the Company's conduct as*

^๑ L.A. Mills, British Malaya 1824-1867, p.34, "... a sign of
cowardice....ending in a breach of faith which sullied the British
name and weakened its influence with Malaya for very many years...."

^๒ Winstedt, A History of Malaya, p.184, "...because his
restoration, if effected by our means, would redound highly to the
honour and reputation of the British Character among the surrounding
Malay States."

รัฐบาลอังกฤษประจำอินเดียนั้น จะเชื่อง่ายคำของเจ้าเมืองปึงหรือไม่นั้น ไม่เป็นที่แน่ชัด แต่ปรากฏว่ามีผลให้อังกฤษเริ่มคิดที่จะส่งทูตเข้ามาติดต่อกับไทย โดยตรง เพื่อขจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และเพื่อเปิดการค้ากับไทยใหม่ เพราะ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ผลจากการที่ไทยยกทัพลงไปที่เมืองไทรบุรีครั้งนั้น ก็เป็น สาเหตุให้อังกฤษกับไทยได้เข้ามาติดต่อกันโดยตรง ซึ่งจะก่อให้เกิดเหตุการณ์ สำคัญ และความเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อไปในอนาคต

อังกฤษส่งทูตเข้ามาในตอนปลายรัชกาล

ในปี พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๘๒๑) มาร์ควิส เฮสติงส์ ผู้สำเร็จราชการ อังกฤษประจำอินเดียนั้น ให้เจ้าเมืองสิงคโปร์มีหนังสือเข้ามาถึงเสนาบดีฝ่ายไทยว่า จะแต่งตั้งทูตเป็นทูตเข้ามาเจรจากับไทย

หนังสือประวัติการทูตของไทยกล่าวว่า รัฐบาลอังกฤษประจำอินเดียนั้น ได้ เเคยส่งนายแคนนิง (Canning) เข้ามาในปี พ.ศ. ๒๓๕๕^๑ (ค.ศ. ๑๘๑๒) และได้ พบหลักฐานข้างอังกฤษว่า บริษัทอินเดียตะวันออกได้เคยส่ง พ.อ. ซิมส์ (Symes) เป็นทูตเข้ามาเจรจา ต่อมาในต้นปี พ.ศ. ๒๓๖๔ พอคาอังกฤษชื่อ จอห์น มอร์แกน (John Morgan) ก็ได้เข้ามาดูลาดเลาการค้า และได้กลับไปรายงานว่า ตาม ความเห็นของเขานั้น อังกฤษจะทำการค้ากับไทยได้โดยอาศัยสนธิสัญญาอย่าง เดียว เท่านั้น^๒

^๑ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, ประวัติการทูตของไทย (พระนคร: ร.พ. พระจันทร์, ๒๕๐๑) หน้า ๒๘

^๒ Virginia Thompson, Thailand: The New Siam (New York: The Macmillan Co., 1941) p.145.

สำหรับจอห์น ครอเฟ็ด (John Crawford) ทูตอังกฤษหรือที่ไทยเรา
เรียกว่า กาละผัก นี้ เดิมเป็นหมอยาอยู่ที่เมืองเบงกอล แต่ได้ออกมารับราชการ
เคยไปอยู่ที่เกาะปีนัง ๓ ปี แล้วเคยไปเป็นผู้ช่วยของแรฟเฟิลส์อยู่ที่เกาะชวา ซึ่ง
ถูกอังกฤษยึดระหว่างสงครามนโปเลียน (ค.ศ. ๑๘๑๑ - ๑๘๑๖) รัฐบาลอังกฤษ
เห็นว่าครอเฟ็ด เป็นผู้รู้ภาษามลายูและชำนานูทางหัวเมืองแถบนี้ จึงแต่งตั้งให้เป็นทูต
เข้ามา

ความมุ่งหมาย

ปรากฏตามหนังสือคำสั่งของเฮสติงส์ให้แก่อครอฟเฟ็ดว่า เนื่องจากต้องการ
ฟื้นฟูการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออก ซึ่งตกต่ำลงไปในช่วงเกิดสงครามใน
ยุโรป และโดยเหตุที่เมืองไทยและญวนนี้เป็นแหล่งที่พ่อค้าฝรั่งต่างชาติเคยไปมาค้าขาย
ได้กำไรมาก จึงคิดจะกลับทุนบำรุงให้มีการค้ากับทั้งสองประเทศนี้อีก ทั้งได้สืบทราบ
ว่า ในระยะ ๒ - ๓ ปีมานี้ มีเรือฝรั่งชาติต่าง ๆ เข้ามาค้าขายถึงในกรุงเทพฯ
ฝ่ายไทยก็ต้อนรับดี ควบกำลังต้องการสาตราวุธที่จะทำศึกกับพม่า อังกฤษเห็นเป็น
โอกาสดีที่จะทำไมตรีกับไทย โดยเฉพาะต้องการค้ากับเมืองขึ้นของไทยฝ่ายใต้
เช่น ประจวบคีรีขันธ์ และภูเก็ต เป็นต้น แต่อังกฤษมีความรังเกียจเรื่องวิธีการเก็บภาษี
อากรของไทยและญวน จึงแต่งตั้งทูตเข้ามาเพื่อประสงค์จะขอไทยยกเลิก หรือลดหย่อน
วิธีการดังกล่าว ทั้งจะขอให้คนในบังคับอังกฤษไปมาค้าขายโดยสะดวกและมีเสรีภาพ
ในการค้า อังกฤษจะยอมให้ขึ้นอัตราค่าปากเรือทดแทนผลประโยชน์ที่เสียไป ขอแต่
ให้เก็บรวมเป็นอย่างเดียว

อีกประการหนึ่ง จะให้ทูตเข้ามาพูดเรื่องเมืองไทรบุรี ควบอังกฤษทราบ
ทีหลังว่า ไทรบุรี ได้ยอมเป็นประเทศราชขึ้นกับไทยตามเดิม ก็เกิดความลำบากใจ
เพราะมิได้บอกกล่าวขอร้องต่อไทยก่อน รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียปรารถนาจะได้การรับ
รองสิทธิอันถูกต้องของบริษัทในการเช่าเกาะปีนัง นอกจากนั้นอังกฤษยังรู้สึกถึงความ
รับผิดชอบต่อไทรบุรี ควบเหตุที่เจ้าพระยาไทรบุรี (ประจักษ์) ได้เคยบอกไปยัง

อังกฤษสองครั้ง ว่ามีความทุกข์ร้อนเกิดขึ้น ภัยไม่ถูกกับไทย? ฝ่ายอังกฤษซึ่งยัง
 ต้องอาศัยซื้อหาเสบียงอาหารจากไทรบุรี ก็รู้สึกวาทควรจะช่วยสงเคราะห์เจ้าพระยา
 ไทร แต่ที่จะสงเคราะห์อย่างไรนั้น เอสคิงคสังครอเพ็ดให้ทำการปรึกษากับเจ้าเมือง
 ปีนัง ซึ่งเป็นผู้อยู่ใกล้ แดก่าซบิไทรระวังมิให้อังกฤษของไทรได้รับความลำบากด้วยผลของ
 การช่วยเหลือนี้ได้

ต่อมาเมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นในเมืองเประ คือ เมื่อเจ้าพระยานคร ฯ ลงไป
 รักษาเมืองไทรบุรีนั้น พระยาเประคนเกาคงจะถึงแก่กรรม จึงเกิดวุ่นวายแย่งตำแหน่ง
 เจ้าเมือง พวกหนึ่งลงไปขอกำลังพระยาเซลังงอรมาช่วย ฝ่ายขางรายามุคาคูสูบสกูล
 ของพระยาเประ ใ้หมาขอกำลังไทยไปช่วย เจ้าพระยานคร ฯ จึงให้กองทัพไทยยก
 ลงไปตีเมืองเประ พวกเมืองเซลังงอรถอยหนีไป รายนามุคาคูก็ไ้เป็นใหญ่ในเมืองเประ
 เป็นเหตุให้พวกอังกฤษที่ป็นังตกใจเกรงไทยจะแหอำนาจตกลงไปทางใต้ เจ้าเมือง
 ป็นังจึงรีบออกไปยังอินเดียนขอใ้เจ้าเมืองเบงกอลช่วยวาทกล่าว^๒

อนึ่ง ในเวลานั้น อังกฤษเกรงจะเกิดการกระทบกระทั่งกับฮอลันดาซึ่งมีอำนาจ
 อยู่ในมลายูมาก่อน ทั้งยังมีเรื่องระหองระแหงกับพม่า จึงเห็นควรผูกมิตรกับไทยไว้
 เพื่อกันศึกหลายคาน

ในการแต่งทูตมาคราวนี้ รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียนได้จัดใ้มีพนักงานห้าแผนก
 และผู้ชำนาญสภาวศาสตร์มาด้วย เพื่อตรวจแผนที่และฟื้นฟูพฤษพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ
 ประกอบรายงานของครอเพ็ดที่จะนำเสนอไปยังรัฐบาลด้วย

ตามความในหนังสือคำสั่งของผู้สำเร็จราชการอินเดียนั้น อังกฤษก็เข้าใจอยู่
 แล้วว่าเรื่องต่าง ๆ ที่อังกฤษขอมาจะไม่สำเร็จได้โดยง่าย เนื่องจากฝรั่งหลายชาติ

^๑ จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ, หน้า ๑๘

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมลคุณากร, ไทยรบพม่า หน้า ๖๗๒

เช่นโปรตุเกส เคยเข้ามาเบียดเบียนชาติต่าง ๆ ทางตะวันออกไว้มาก จนเกิดความรังเกียจกันทั่วไป เหตุนี้ผู้สำเร็จราชการประจำอินเดียจึงกำชับมิให้มาขอที่ดิน แมแต่เพียงสถานีการค้าขาย ควบเกรงเจ้าของเมืองจะเกิดความระแวงสงสัยว่าจะมาตั้งป้อมปราการตั้งแตกอน ส่วนการที่จะขอร้องให้แก้ไขลดหย่อนภาษีอากรนั้น ถ้าได้ก็เป็นการดี ถ้าไม่ได้ก็ให้เพียงทำความคุ้นเคยเป็นไมตรีกันไว้ และให้ขอหนังสืออนุญาตจากรัฐบาลไทยและญวน ให้พวกลูกค้าอังกฤษไปมาค้าขายได้โดยสะดวก ถ้าในขั้นแรกได้เพียงเท่านั้น ก็เพียงพอแก่ความประสงค์แล้ว ส่วนเรื่องทำแผนที่นั้น ก็ให้กำชับให้ระวังอย่าให้รัฐบาลเจ้าของเมืองสงสัยว่าอังกฤษมาทำการคิตราย^๑

ครอเฟิกออกเดินทางจากเมืองกัลกัตตา เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๖๔ (ค.ศ. ๑๘๒๑) มี ร.อ.เคนเบอร์ฟิลด์ (Dangerfield) เป็นอุปทูตและพนักงานทำแผนที่ หมอฟินเลย์สัน (Finlayson) เป็นนายแพทย์และบุตรเวชสภาวะศาสตร์ พร้อมควยทหารชิปอย ๓๐ คน มี ร.ท.รูเธอร์ฟอร์ด (Rutherford) เป็นผู้บังคับการเรือ "จอห์น อคัม" กัปตันแมคคอดนัล (McDonald) เป็นนายเรือ นำอักษรสาสนของเฮสติงส์มาถวายพระเจ้าแผ่นดินไทยและญวนองคละณะบัม ครอเฟิกมาถึงปีนังเมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ภายหลังเจ้าพระยานคร ๆ ตีไค้เมืองไทรบุรีไม่กี่วัน เวลานั้นเจ้าพระยาไทรบุรีหนีไปอาศัยที่เกาะปีนัง เจ้าพระยานคร ๆ มีหนังสือไปขอตัวจากเจ้าเมืองว่ามีความนิคฐานเป็นกบฏต่อกรุงเทพ ฯ แต่เจ้าเมืองชาวอังกฤษไม่ยอมส่ง และอ้างว่า เจ้าเมืองไทรบุรีเป็นผู้หนีรอนมาพึ่งเย็น มิใช่โจรผู้ร้าย ถ้าส่งให้ก็เป็นการนิคประเพณีของเมืองที่เป็นอิสระ จึงเป็นเหตุให้เป็นที่เลื่องลือที่ปีนังว่ากองทัพไทยจะเลยลงไปตีเกาะปีนังด้วย ในเวลาที่กำลังตั้งกันอยู่นั้น พอดีเรือของ

^๑ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๒, หน้า ๒๓

คณะทูตครอเฟิศมาถึง แท้จริงเจ้าพระยานคร ฯ ไม่ได้ตั้งใจจะตั้งลงไปให้ถึงเกาะ
ปีนัง พอได้โทรบุรีแล้วก็จะไปเป็นไมตรีกับอังกฤษ ครั้นทราบว่าครอเฟิศเป็นทูตจะเข้า
มาเมืองไทย ก็แต่งคนให้ถือหนังสือไปแจ้งให้ครอเฟิศทราบว่า ที่กองทัพไทยลงไป
เมืองโทรบุรีนั้น มิได้มีความประสงค์จะลงไปรบพุ่งถึงเกาะปีนัง แม้วางกองหน้า
หลวงเลยเขตแดนเข้าไปในปรอวินช เวลไล่เลยประมาณ ๓๐ คน ยังได้รับโทษและ
ถูกห้ามมิให้ล่าเขตแดนเข้าไปอีก^๑

ครอเฟิศออกเรือจากเกาะปีนังเมื่อวันที่ ๕ มกราคม ไปพักอยู่ที่สิงคโปร์
๖ วัน แล้วเดินทางมากรุงเทพฯ ถึงปากน้ำเจ้าพระยาเมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.
๒๓๖๕ (ค.ศ. ๑๘๒๒) ได้เข้าเฝ้าถวายอักษรสาสน์ของเฮสติงส์ ซึ่งมีสาระสำคัญอัน
แสดงเจตนาของอังกฤษว่า "...อังกฤษเคียวมีอำนาจ (ตลอดอาณาจักรอินเดีย)
และเป็นที่ยึดถือแก่ประเทศอื่น... เพราะฉะนั้น อังกฤษจึง ไม่มีความประสงค์ที่จะ
แสวงหาอาณาเขตเพิ่มเติมออกไปอีก...."^๒ และได้พูดถึงครอเฟิศว่า "นาย
ครอเฟิศที่ข้าพเจ้าได้เลือกให้เป็นทูตทางข้าพเจ้าไปเฝ้าคราวนี้ เป็นผู้เข้าใจ
ความประสงค์ของข้าพเจ้าทุกอย่าง.... ข้าพเจ้าได้เลือกนายครอเฟิศให้เป็นทูตไป
เฝ้าพระองค์ในคราวนี้ ก็เพราะเห็นว่า นายครอเฟิศเป็นผู้สันต์ค้อย่างธรรมเนียม
ในประเทศทางตะวันออก เพราะได้คุ้นเคยมาช้านาน นายครอเฟิศเป็นผู้ที่ได้รับความ
ไว้วางใจของข้าพเจ้า ถ้าหากว่านายครอเฟิศยอมตกลงในการอย่างไรประการใด
กับรัฐบาลของพระองค์ ความตกลงอันนั้นจะได้รับอนุมัติของข้าพเจ้าทุกประการ...."^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕

ครอบิเค็ใ้ปรีกษาราชการกับพระยาสุริยวงศ์มนตรี (ดิศ) จางวาง
 มหาเล็ก ซึ่งเลื่อนขึ้นว่าการ เป็นพระยาสุริยวงศ์โกษาทที่พระคลังหลายครั้ง แต่การ
 เจริจากรั้งนั้นล้มเหลว เพราะพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหลลา ฯ ยังไม่ทรงเห็น
 ประโยชน์ที่จะได้รับจากอังกฤษ ทั้งยังทรงยึดมั่นว่าไทยยังไม่มีควาจำเป็นต้องค้า
 ขายกับประเทศในยุโรป ประกอบกับระยะนั้นไทยกำลังหวั่นกลัวอิทธิพลของชาติ
 ตะวันตก โดยเฉพาะชาวอังกฤษ ซึ่งไทยถือว่า เป็นชาติที่มีอันตรายต่อการคบค้าควย
 มีความทะเยอทะยานในการแสวงหาอาณานิคม นอกจากนั้นยังมีเหตุขัดข้องและเข้าใจ
 ผิดกันหลายประการ เป็นค่นว่ ทั้งสองฝ่ายพูดไม่เข้าใจภาษาของกันและกัน ต้องใช้
 ลามเป็นสื่อกลาง ซึ่งล้วนแต่เป็นคนชั้นต่ำทั้งสองฝ่าย ทำให้วัตถุประสงค์ของการ
 เจริจาดลาคเคลื่อนไปจากความจริง และเป็นเหตุให้ครอเฟ็คเกิดความคหุหมินขุนนาง
 ฝ่ายไทย ยิ่งกว่านั้นตัวครอเฟ็คเองก็มีใจเป็นนักการทูต ทั้งเคยคูนอยู่กับพวกชาว
 มลายูซึ่งยอมอยู่ใต้อาณาจฝรั่ง เมื่อมาปฏิบัติคนเช่นนั้นกับไทย ซึ่งเคยคิคค่อเฉพาะกับ
 พวกจีน แขก ซึ่งยอมบนบอบหมอบคลาน เหตุนี้ตรงฝ่ายตรงก็ไม่พอใจซึ่งกันและกัน
 สมเด็จพระยาค่าง ฯ ทรงสันนิษฐานว่ ที่อังกฤษไม่ชอบไทยนั้น คง
 จะเริ่มมาตั้งแต่เกาะปีนัง ควบครอเฟ็คได้รับคำสั่งให้มาพูดเรื่องเมืองไทรบุรี และ
 ให้มาปรึกษากับเจ้าเมืองปีนัง คั้งแต่ก่อนไทยจะลงไปที่ไทรบุรี ครั้นเมื่อครอเฟ็คมา
 ถึงเกาะปีนัง อังกฤษที่เมืองนั้นกำลังขัดแคนไทย จึงปรารภณาจะให้รัฐบาลอังกฤษยก
 กองทัพมาขับไลไทยออกไปเสียให้พ้นเมืองไทรบุรี แต่โดยเหตุที่รัฐบาลประจำอินเดีย
 ไม่ได้ตั้งใจจะมาคั้งตนเป็นศัตรูกับไทย เจ้าเมืองปีนังจึงคองแนะนำให้มาพูดกับไทย
 โดยคิตตามคำสั่งเดิม แต่เท่าที่ปรากฏในหนังสือของครอเฟ็คแล้ว อังกฤษคิคค่านให้ไทย
 ออกไปเสียจากเมืองไทรบุรี และให้คนเมืองให้เจ้าพระยาไทร (ปะแงร์น) อย่างเดิม
 ซึ่งยอมจะตกลงกันไม่ได้

การเจรจาเรื่องเมืองไทรบุรี

ครอเฟ็คได้ดำเนินการเจรจาเรื่องเมืองไทรบุรี โดยอ้างเหตุที่อังกฤษ
 จำต้องยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องกับ เป็นเพราะมีดินแดนประชิดกันอยู่ ทั้งผลประโยชน์
 ก็ได้รับความกระทบกระเทือน เนื่องจากต้องซื้อหาเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรี
 ไปเลี้ยงผู้คนในเกาะปีนัง อีกทั้งเจ้าเมืองไทรบุรีก็เป็นมิตรที่ดีของอังกฤษ จึง
 ประารถนาจะให้ไกลกลับมาครองบ้านเมืองของตนตามเดิม^๑ พร้อมกับนั้น ครอเฟ็ค
 ก็ได้อ้างหนังสือของเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัมย์) ซึ่งมีใจความกล่าวโทษเจ้าพระยา
 นคร ๖ และขอเมืองคืนต่อเสนาบดีฝ่ายไทย โดยครอเฟ็คจะขอให้ไทยยอมตามความ
 ประสงค์ของเจ้าพระยาไทรบุรี แต่ไทยก็ตอบว่า เรื่องนี้เป็นคดีในระหว่าง "ชาวล
 ละอองธุลีพระบาท" คือเจ้าพระยาไทรบุรีกับเจ้าพระยานคร ๖ ควรจะนำเรื่องขึ้น
 ทูลเกล้า ๖ ถวาย เพื่อจะไต่ทรงพิจารณาตัดสิน ทั้งเจ้าพระยาไทรบุรีก็มีไช้เด็ก ๖
 ยอมรู้ขนบธรรมเนียมของไทยดี หากประสงค์จะไต่เมืองคืน ก็ควรจะเข้ามากราบทูล
 ท้าความเข้าใจกับทางกรุงเทพฯ ๖ นี้มีทองตราออกไปก็ไม่ตอบ และไม่มาเฝ้าฉัน
 ซากับเจ้า จะให้คนเมืองไทรอย่างไรได้ ถ้าหากเจ้าพระยาไทรบุรีเข้ามาฟ้องร้อง
 เองแล้ว ก็จะมีตราให้หาเจ้าพระยานคร ๖ เขามาว่ากล่าวให้เป็นยุติธรรมทั้ง
 สองฝ่าย ซอน ครอเฟ็คแกแทนว่า "...เจ้าพระยาไทรบุรีไม่อยู่ในฐานะที่จะมา
 เฝ้าพระเจ้าแผ่นดินสยามได้ ด้วยเหตุที่เป็นคนต่างชาติ ศาสนา และคงเกรงอำนาจ
 เจ้าพระยานคร ๖ ในกรุงเทพฯ ๖ เพราะเจ้าพระยานคร ๖ มีศักดิ์สูงกว่าและเป็น

^๑ John Crawford, Crawford Papers (Bangkok: The Vajirañāna National Library, 1915) p.30.

คนสยาม อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับพวกมีอำนาจราชศักดิ์ในราชสำนัก....^๑

ครอเพ็คโคอาจจกหมายของเจ้าพระยานคร ฯ ว่าโคส่งไปคุกคามที่เกาะปีนัง ขอให้อังกฤษส่งตัวเจ้าพระยาไทรบุรีไม่ว่าจะเป็นหรือตายให้แก่ไทย ทั้งรู้ว่า จะโจมตีเกาะนั้นถ้าไม่ปฏิบัติตาม ครั้นฝ่ายไทยขอคนจะจับกุม ครอเพ็คโคไม่สามารถจะแสดงใหญ่โต ต่อมาครอเพ็คโคเสนอให้ส่งเจ้าหน้าทีแต่ละฝ่ายไปตรวจยังที่เกิดเหตุ และทำการประนีประนอม แต่ฝ่ายไทยไม่ยอมรับ อ้างว่ามีไชยธรรมนิยมของไทย ในที่สุดครอเพ็คโคกล่าวถึงผลประโยชน์ซึ่งอังกฤษได้รับจากการค้าที่เมืองไทรบุรี ผลประโยชน์ดังกล่าวนี้อาจได้รับความกระทบกระเทือนจากการกระทำของไทย เจ้าพระยาพระคลังจึงส่งไปบอกราชการ เมืองไทรบุรีของเจ้าพระยานคร ฯ ให้ดู ซึ่งมีข้อความกล่าวถึงเหตุการณ์ความเป็นไปในเมืองไทรบุรีว่าเป็นปกติ สงบราบคาบดี เจ้าพระยานคร ฯ โคจัดการปกครองให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทุ่มบ่ารุงการค้าขายให้เจริญรุ่งเรืองดีกว่าแต่ก่อน^๒

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒, "...it was not very likely the King of Queda would come up to Siam because being a different religion and different nation from those in authority it was highly probable he would feel apprehensive of the influence of the Governor of Ligor at the Capital, this officer being of higher rank than himself, a Siamese by birth and related to persons of the highest rank about the Court...."

^๒ John Crawford, Journal of An Embassy from the Governor-General of India to the Courts of Siam and Cochin China, (London: Samuel Bentley, 1830) Vol.1, p.256

ในที่สุดเมื่อเห็นว่าจะเจรจาไม่สำเร็จแล้ว ครอเพิกจำต้องยอมรับแต่สิ่ง
ซึ่งรัฐบาลไทยจะให้ไต่คือ การรับรองสิทธิอังกฤษเหนือเกาะปีนัง ดังที่ครอเพิกเอง
ก็ไต่เขียนไว้ว่า "ในที่สุดการเจรจาก็ไต่สิ้นสุดลง เมื่อไต่พิจารณาถึงท่าทีของรัฐบาล
สยาม ตลอดจนข้อตกลงเกี่ยวกับปัญหาเมืองไทรบุรีแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าจะเป็นการ
รอบคอบและสอดคล้องกับคำสั่งที่ไต่รับมอบหมายมา ว่าให้หลีกเลี่ยงมิให้เรียกร้อง
ต้องการมากเกินไป ถวายเกรงว่าจะนำรัฐบาลเข้าไปพัวพันกับความยุ่งยากต่าง ๆ
ขอตกลงป้างอย่างไต่ได้รับมานั้นมีคุณค่าแก่เราบางประการ นั่นคือการไต่เรามี
สิทธิเหนือเกาะปีนังและเขตแดนของปีนังบางส่วนในแหลมมลายู...."

นอกจากเรื่องไทรบุรีแล้ว การเจรจาเกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ ก็ล้มเหลว
เช่นเดียวกัน เนื่องจากครอเพิกเอาเปรียบแต่ฝ่ายเดียว ไม่ยอมให้ผลประโยชน์
ตอบแทนบ้าง เป็นต้นว่า จะขอให้ไทยทำหนังสือสัญญายอมลดภาษีขาเข้าให้แก่พ่อค้า
อังกฤษ และขอตั้งกงสุล ครั้นฝ่ายไทยขอให้เรือไทยที่ไปค้าขายตามเมืองอังกฤษ
ขอหาเป็นไต่ตามความประสงค์ เพราะกำลังต้องการปืนไว้ใช้ในการสงครามกับพม่า
ครอเพิกกลับพูดคัดค้านว่า จะยอมให้ไทยซื้อปืนได้ ต่อเมื่อไทยเป็นไมตรีกับประเทศ

^๑ John Crawford, Crawford Papers, p.40, "Here the conference ended and considering the character of the Government and the evident resolution they had formed on the Queda question, I judged it prudent and strictly conformable to my instructions to abstain from urging the subject to greater length lest I might run the risk of involving our Government by a further agitation of it. The only points which have been gained, but they are of some value, are the virtual establishment of our right of sovereignty in Prince of Wales Island and its territory on the Peninsula,...."

ที่อยู่ติดต่อกับอำนาจนิยมของอังกฤษเท่านั้น (หมายถึงพม่า) ครั้นครอเพิกขอลดภาษี
ไทยก็ยินยอม ขอเพียงให้รับประกันว่า จะมีเรืออังกฤษเข้ามาค้าขายไม่น้อยกว่าปีละ
๕ ลำ ครอเพิกไม่ยอมรับข้อนี้ นอกจากนั้นยังไม่ยอมลดภาษีเกลือที่ไทยจะขอรบรทุก
ไปขายที่อื่นเสีย ภายหลังเมื่อเห็นว่าจะไม่ได้รับประโยชน์อันใดต่อไปแล้ว ครอเพิก
ก็คิดจะกลับ แต่บังเอิญเกิดเรื่องขุ่นเคืองกับ เพราะไทยทราบข่าวเล็ดลือว่าครอเพิก
ให้เที่ยวหยั่งน้ำท่าแผนที่ และยังพูดจาอวดอ้างว่า เมืองเซนครุงเทพ ฯ นี้ ถ้า
อังกฤษจะต้องการ เพียงแต่ส่งเรือรบมา ๒ - ๓ ลำ ก็จะได้เอาได้ คำกล่าวนี้มี
หลักฐานยืนยันจากขอเขียนของครอเพิกเอง^๑

ครอเพิกออกเรือจากกรุงเพท ฯ เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๕
(ค.ศ. ๑๘๒๒) โดยไม่สำเร็จประโยชน์ตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมายแต่อย่างใด
ทางฝ่ายไทยเพียงแต่ทำหน้าที่อนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษไปมาค้าขายได้ตามธรรมเนียม
เท่านั้น ภายหลังปรากฏว่า เจ้าพระยาพระคลังได้มีหนังสือไปถึง เฮสติงคอดีบับหนึ่ง
กล่าวโทษครอเพิกว่าเขาพาพวกราชและทำการ เหลือเกิน ผิดกับความในอักษรสาสน์ที่
เจ้าเมืองบังกลา (เบงกอล) มีมา ปรากฏในหนังสือราชการฝ่ายอังกฤษว่า เฮสติงคอดี
ได้สอบถามเรื่องนี้มายังครอเพิก ซึ่งได้รับการปฏิเสธโดยสิ้นเชิง^๒

อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่ได้รับประโยชน์สมดังความมุ่งหมายในครั้งนี้ อังกฤษ
ก็มีได้ทอดทิ้งความตั้งใจที่จะเป็นไมตรีกับไทย และพยายามอย่างยิ่งที่จะจำกัดอำนาจ
ของไทยเหนือรัฐต่าง ๆ ในแหลมมลายู ซึ่งไทยไม่อาจที่จะแข่งขันตั้งคั่นอยู่ต่อไปอีกได้
จึงจำต้องยอมทำสนธิสัญญากับอังกฤษเป็นครั้งแรกในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังจะได้กล่าว
ในบทต่อไป

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๑

^๒ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๒, หน้า ๓๖